Doc.PhDr. Eva Mydlíková, PhD., Mgr. Kristián Kovács, PhDr. Peter Brnula, PhD.

Sociálna práca a poradenstvo

Odborná publikácia vydaná v rámci projektu **„Posilnenie ľudských zdrojov vzdelávaním“**

Liga za duševné zdravie SR, o.z., Ševčenkova 21, 851 01 Bratislava
tel.: 02/6381 5592, fax: 02/6353 7089, e-mail: dusevnez@dusevnez.sk, www.dusevnezdravie.sk

Doc.PhDr. Eva Mydlíková, PhD., Mgr. Kristián Kovács, PhDr. Peter Brnula, PhD.

Sociálna práca a poradenstvo

Odborná publikácia vydaná v rámci projektu
„Posilnenie ľudských zdrojov vzdelávaním“

Projekt „Posilnenie ľudských zdrojov vzdelávaním“ vznikol za podpory Európskeho sociálneho fondu a Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR v zastúpení SIA ako SORO pod RO pre OP ZaSI, kód ITMS: 27140130014

ISBN 978 – 80 – 970123 – 2 – 8
EAN 9788097012328

Obsah

Duševné zdravie ako súčasť zdravia 4
(Mgr. Alexandra Fischerová)

Úvod 6

1. kapitola 7
Všeobecná charakteristika sociálneho poradenstva

2. kapitola 11
Zákon č. 305/2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a akreditácia

3. kapitola 18
Zákon č. 448/2008 o sociálnych službách a akreditácia

4. kapitola 26
Právna úprava peňažných príspevkov na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia

5. kapitola 30
Právna úprava sociálneho poistenia vo vzťahu k invalidnému dôchodku

6. kapitola 33
Vedenie evidencie a dokumentácie

7. kapitola 35
Etika v sociálnej práci

Prílohy 37
Adresár úradov práce, sociálnych vecí a rodiny
Porovnanie sociálnych služieb podľa starého a nového právneho predpisu
Žiadosť žiadateľa o akreditáciu podľa zákona č. 305/2005 Z. z. – právnická osoba
Žiadosť žiadateľa o akreditáciu podľa zákona č. 305/2005 Z. z. – fyzická osoba
Záznamový hárok klienta
Etický kódex

Duševné zdravie ako súčasť zdravia.

Duševné zdravie predstavuje základnú hodnotu, ktorá zásadne ovplyvňuje život ľudí. Spokojnosť s vlastným životom, schopnosť tešiť sa, zapojiť sa do spoločnosti, prispôsobiť sa jej požiadavkám celková kvalita života, závisia v značnej miere od duševného zdravia. Duševné zdravie ovplyvňuje aj telesné zdravie a schopnosť človeka prekonávať rôzne formy záťaží bez zdravotných problémov a s čo najlepšou možnosťou využívať vlastné schopnosti.

TABU

Duševné ochorenia sú stále pre väčšinu ľudí veľkou neznámou. O telesných problémoch sa vieme s inými porozprávať, poradiť sa, prekonávať ich s pomocou najbližších alebo odborníkov. Psychické problémy si však väčšina ľudí necháva pre seba, hanbí sa niekomu zdôveriť, vyhľadať pomoc odborníka. Ostávajú tak sami so svojím trápením. **Utrpenie** pri mnohých duševných chorobám však patrí k najťažších bolestiam, ktoré ľudia poznajú. Nedostatok informovanosti, vedomostí, predsudky v nich samotných, ale aj v rodine či okolitej spoločnosti, im utrpenie predlžujú.

Duševné ochorenia okrem ľudského utrpenia prinášajú aj tragické **straty na životoch**. Ľudia s duševnými ochoreniami odchádzajú zo života dobrovoľne častejšie ako iní. Obava z označkovania s duševnou chorobou a strach z vylúčenia zo spoločnosti, obava so straty zamestnania, či priateľov, **zabraňujú mnohým navštíviť odborníka** psychiatra alebo psychológa. Častejšie trpia aj inými telesnými ochoreniami, ich priemerná dĺžka života je o 10-20 rokov kratšia ako u ostatných ľudí. Duševné ochorenia prinášajú aj nemalé náklady pre celú spoločnosť. Sú treťou najčastejšou príčinou invalidity a z celosvetového hľadiska je 5 duševných ochorení medzi 10 ochoreniami, ktoré sú pre spoločnosť najzaťažujúcejšie.

DISKRIMINÁCIA A NEVEDOMOSŤ

Napriek všetkým uvedeným faktom spoločnosť mení svoje postoje k duševným ochoreniam len veľmi pomaly a neochotne.

Hoci na Slovensku navštívi psychiatra ročne takmer štvrť milióna ľudí**,** práve **zo strachu z možného zosmiešňovania** alebo z neskoršej diskriminácie sa neodvážia vystúpiť na verejnosti a žiadať zlepšenie podmienok starostlivosti a rovnocenného prístupu k duševne chorým nielen v porovnaní s telesne chorými, ale aj so zdravou časťou spoločnosti. Aj organizácie pacientov a ich príbuzných, ktoré na Slovensku v posledných rokoch vznikli, nie sú dostatočne silné a vplyvné, aby ovplyvnili verejnú mienku, politikov a dosiahli zlepšenie podmienok starostlivosti o chorých, ale aj v podpore pozitívneho duševného zdravia a prevencie duševných ochorení.

KTO SME A AKÉ SÚ NAŠE CIELE

Liga za duševné zdravie SR vznikla ako nezisková organizácia, ktorá si dala za svoj cieľ zmeniť pohľad spoločnosti na duševné zdravie a ochorenia. Združuje takmer 30 organizácií, ktoré sa vo svojej činnosti zaoberajú duševným zdravím alebo ochoreniami. Ide o organizácie odborníkov, ľudí s duševnými poruchami, ich príbuzných ako aj dobrovoľníkov, ktorí sa im snažia pomáhať. Liga sa snaží vytvoriť spoločnú platformu, kde sa jej členovia môžu vzájomne podporiť, posilniť a vystúpiť na verejnosti s väčším dôrazom. Tlak na politikov, od miestnej cez medzinárodnú úroveň až po ovplyvnenie ľudí, ktorí rozhodujú o organizácii zdravotníctva a prideľovanie financií na najvyššej úrovni, je teda jedným z hlavných poslaní Ligy.

Ďalším cieľom Ligy je **zlepšenie informovanosti** verejnosti o duševnom zdraví a duševných chorobách. Najväčšie škody pre duševné zdravie robí práve neinformovanosť. Žiaľ napriek mnohým novým objavom a poznatkom, veľká väčšina ľudí nie je o nich informovaní zotrváva v neodôvodnenom strachu z duševným ochorením a nevie, ako sa im dá predchádzať. Osveta na všetkých úrovniach, pre všetky vekové kategórie všetky vrstvy spoločnosti je prostriedkom nielen na to, ako si zachovať duševné zdravie, ako predchádzať duševným ochoreniam, ale aj ako vyhľadať rýchlu a účinnú pomoc a zmierniť tak ich následky.

Tretím hlavným cieľom Ligy je priama **pomoc tým, ktorí už majú problémy so svojím duševným zdravím:** iniciovanie zlepšenia komplexnej siete starostlivosti, zlepšenie podmienok liečby tak, aby sa vyrovnali v liečbe telesných ochorení a neznižovali dôstojnosť chorých, pomoc pri modernizácií psychiatrickým zariadení, pomoc pri rozširovaní siete sociálnych služieb, pomoc pri znovuzaradení do práce a spoločnosti po prekonaní ochorenia, dodržiavanie ľudských práv.

NAŠE AKTIVITY

Organizujeme verejné aktivity, na ktorých oboznamujeme ľudí s problematikou duševného zdravia a duševných ochorení. Aktívne spolupracujeme s médiami, odborníci ktorí s nami spolupracujú, prinášajú informácie prostredníctvom tlače alebo rozhovorov v televízií či rozhlase. Vydávame informačné letáky o duševných poruchách.

Liga sa podieľa na príprave viacerých seminárov, konferencií, návštevy expertov Svetovej zdravotníckej organizácie pri ich hodnotiacej návšteve Slovenska, pri **príprave Národného programu duševného zdravia**.

Prevádzkujeme anonymnú a bezplatnú **Poradňu Nezábudka**, pre verejnosť, kde odborníci poskytujú konzultácie a informácie tým, ktorí sa z rôznych dôvodov neodvážili navštíviť priamo psychiatra či psychológa vo svojom sídle.

Motivačné centrum Nezábudka ponúka programy na podporu ľudí s duševnou poruchou, ich príbuzných ako aj vzdelávacie aktivity pre odborníkov v pomáhajúcich aktivitách.

Galéria Nezábudka podporuje tvorivých ľudí s duševnými ochoreniami, predstavuje ich tvorbu verejnosti prostredníctvom výstav a postupne zhromažďuje zbierku výtvarných diel.

Pri príležitosti Svetového dňa duševného zdravia organizujeme každú jeseň celoslovenskú informačnú kampaň **Dni duševného zdravia**, ktorá je spojená s verejnou zbierku Dni Nezábudiek. Z výnosu zbierky podporujeme zlepšenie starostlivosti o ľudí s duševnou poruchou v regiónoch celého Slovenska.

Liga realizuje svoje ciele v spolupráci so svojimi členskými organizáciami, a regionálnymi združeniami pacientov a príbuzných. Vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia pripravila Liga pre členov združení vzdelávací cyklus v oblasti rozvoja ľudských zdrojov „Vzdelávanie multiplikačných pracovníkov pôsobiacich v pacientskych združeniach“. Cieľom vzdelávania je zefektívnenie činnosti združení tak, aby dokázali účinne presadzovať a obhajovať záujmy a práva ľudí s duševnými poruchami.

Mgr. Alexandra Fischerová
výkonná riaditeľka Ligy za duševné zdravie SR

Úvod

Autori tejto publikácie si dali za cieľ popísať aktuálnu spoločenskú a legislatívnu situáciu neziskových organizácií, ktoré pracujú v sociálnej oblasti. Pokúsili sme sa veľmi stručne popísať metódu sociálneho poradenstva, ktorá je jedným z najefektívnejších nástrojov pomoci rôznym sociálnym klientom.

Poradenstvo sme spracovávali tak, aby človek, ktorý pôsobí v oblasti svojpomocného poradenstva, sa mohol pomerne jednoducho orientovať v možnostiach, ktoré klientovi slovenská legislatíva poskytuje.

Pracovali sme s veľmi strohými vymedzeniami všeobecných pojmov nového zákona o sociálnych službách, ale aj so zákonom o sociálnoprávnej ochrane. Pri ich interpretácii sme sa zamerali na poradenstvo, ktoré je popri sociálnej rehabilitácii možným zdrojom reálnej pomoci klientom so zdravotným a teda aj duševným znevýhodnením.

Popísali sme proces akreditácie neziskovej organizácie, ktorá chce pre svojich členov a klientov poskytovať sociálne poradenstvo, ako aj spôsob vedenia dokumentácie a evidencie jednotlivých poradenských prípadov.

Prácu ukončila stať o základných etických princípoch, používaných a všeobecne prijatých v sociálnej práci všeobecne.

K uvedenej práci bude v septembri 2009 prebiehať školenie, ktorým sa dotvorí celý obraz o možnostiach svojpomocného poskytovania sociálneho poradenstva v Lige za duševné zdravie a iným pacientským organizáciám.

V práci sme zohľadnili najmä princípy využitia mechanizmu svojpomoci, ako obrovského a nevyčerpateľného zdroja pomoci svojim vlastným členom, ich príbuzným, ale aj ľuďom, ktorí ešte netušia, kde všade môžu nájsť kvalifikovanú pomoc.

Mnohí z tých, ktorí budú fungovať vo svojom regióne ako lokálni poradcovia, sami kedysi prežívali pocit bezradnosti a bezmocnosti. Mnohí z nich majú ešte v živej pamäti, ako museli deň čo deň prežívať „syndróm brontosaura“ – vyhynutého druhu, ako aj pocit úľavy, keď našli niekoho, kto im rozumel.

Pri zostavení tejto útlej publikácie počítame s tým, že, práve tento prežitý pocit im nedovolí zostať pasívnymi, ale vyjdú medzi ľudí, aby mnohých z nich tohto pocitu zbavili.

Eva Mydlíková

1. kapitola

Všeobecná charakteristika poradenstva

(Eva Mydlíková)

Pokúsime sa charakterizovať *miesto poradenstva* v systéme sociálnej pomoci. Sociálnu pomoc realizujeme prostredníctvom **sociálnej práce**.

Táto má niekoľko **nástrojov**, ktorými sa vykonáva. Medzi tie základné patria:

- sociálna prevencia,
- sociálne poradenstvo,
- sociálno-právna ochrana,
- sociálne služby,
- sociálne dávky a kompenzácie.

To, ktorý z týchto nástrojov použijeme záleží viac menej na stupni rozvoja – etape, fáze- sociálneho problému. Teda, ak človek začína pociťovať tlak na niektorý z aspektov svojho života a vníma ho už ako problém, nachádza sa v etape, kedy by mal obyčajne vyhľadať sociálneho poradcu.

Poradenstvo by mu malo pomôcť mobilizovať svoje vnútorné (psychické) zdroje a vonkajšie (možnosti jeho okolia) na to, aby si za pomoci poradcu dokázal problém vyriešiť viac menej sám (opustená žena stratila zamestnanie a nevie z čoho bude platiť nájomné za byt).

Ak sa tak nestane a človek naďalej „prepadá“ cez sociálnu sieť a dostáva sa do stavu hmotnej alebo sociálnej núdze, stáva sa zvyčajne klientom **sociálnych služieb** (žena rieši svoju situáciu závislosťou na alkohole, pre zanedbanie výživy jej deti odoberú do ústavnej výchovy a ona končí na psychiatrickom odvykacom oddelení).

Ak človek z rôznych dôvodov, zväčša preto, že ide o nedospelé dieťa, alebo je človek chorý - nie je zodpovedný za svoje správanie, preberá štát nad ním *sociálno právnu ochranu.* Ak človek sa ocitá v stave chudoby a vyhovuje podmienkam daným v platnej sociálnej legislatíve, je prijímateľom *sociálnych dávok.* V prípade, že jeho zmyslové, mentálne, fyzické, metabolické funkcie sú poškodené chorobou alebo úrazom, má nárok na *sociálne kompenzácie* (príplatok na diétu ľuďom trpiacim cukrovkou, nevidiacemu sa zaplatí počítač...). *Sociálnu prevenciu* robíme vtedy, ak poznáme dôsledky sociálno - patologických javov tak dôverne, že dokážeme pracovať už dopredu tak, aby sme im predchádzali. Záleží od toho, aký typ prevencie (primárna, sekundárna, terciárna) vo svojej práci používame.

Z toho celého nám vyplýva, že to, ktorý nástroj sociálnej pomoci použijeme, záleží od niekoľkých faktorov: stupňa zasiahnutia klienta sociálnou patológiou, rozsahom sociálnej patológie, etape rozvoja sociálno patologického problému, schopnostiach a možnostiach klienta a poradcu a iné. Všeobecne možno povedať, že pokiaľ klient nie je celkom patologický, že sa u neho objavujú len príznaky sociálnej patológie, používame zväčša nástroje ako sú : sociálna prevencia a poradenstvo. Ak však je naplno rozvinutá sociálno patologická symptomatológia, radšej by sme mali použiť nástroje sociálnej terapie, ako sú: sociálne služby, dávky a kompenzácie, sociálno právna ochrana. Nie je však možné jednoznačne určiť, ktorý nástroj je pre danú diagnózu najefektívnejší. Vždy to záleží najmä od schopností a možností klienta. Aj počas terapie však pracujeme s poradenstvom ako jedným z mnohých nástrojov.

Terapiu používame vtedy, ak potrebujeme liečiť ochorenie- teda sociálnu patológiu. Ak máme len príznaky ochorenia, použijeme prevenciu a poradenstvo. Je však veľmi ťažké ohraničiť polia ich pôsobenia a myslíme, že to ani nie je v práci s klientom dôležité.

Zvláštne postavenie v sociálnej legislatíve má aj problematika *sociálnej rehabilitácie.* Ide o obnovenie, navrátenie „zbytkového" potenciálu človeka na opätovné začlenenie sa do society. Niektorí sociálni praktici považujú sociálnu rehabilitáciu za istú formu sociálneho poradenstva, iní zasa za formu sociálnej prevencie.

Sociálne poradenstvo má v autorskom definovaní množstvo definícií. My však použijeme definíciu, ktorú zostavili aktívni poradcovia tak, aby bola zrozumiteľná najmä klientom, ktorým poradenstvo poskytujú.

Sociálne poradenstvo je teda proces, založený na vzťahu medzi sociálnym poradcom a sociálnym klientom, ktorého cieľom je zvýšiť kvalitu života klienta za pomoci mobilizácie vnútorných a vonkajších zdrojov prirodzeného prostredia klienta. (kol.aut., 2002). Túto definíciu znázorníme aj v nasledujúcom obrázku č.1.

Obrázok 1: Kontext sociálneho poradenstva

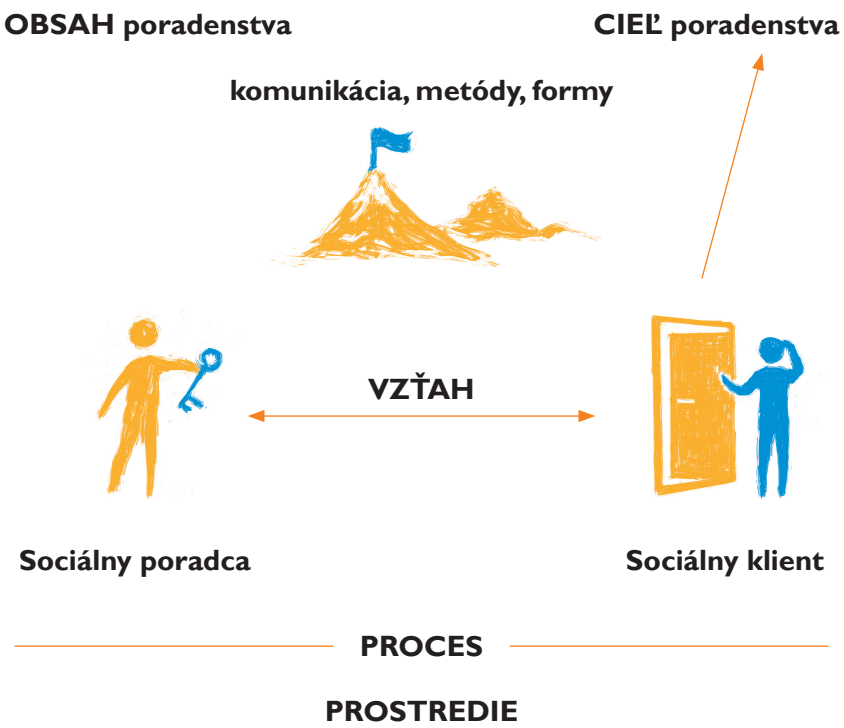

Zdroj: Mydlíková a kol.aut., Sociálne poradenstvo, 2002

Úlohou sociálneho poradcu je minimalizovať neprimerané očakávania klienta, ponúknuť mu aktívnu spoluúčasť na riešení problému. Sociálny poradca by mal svojho klienta podporovať, informovať, vzdelávať, vytvárať podmienky pre zmenu, mal by byť katalyzátorom procesu riešenia problému, mal by pomáhať klientovi nahliadnuť na rôzne možnosti a alternatívy konštruktívnej zmeny.

Základným **predpokladom** dobrého poradenstva je **partnerský vzťah** medzi poradcom a jeho klientom. Poradca by mal rešpektovať autenticitu klienta, akceptovať jeho odlišnosti, dokázať sa vcítiť do jeho aktuálnej situácie, motivovať a povzbudzovať klienta ku zmene, pomáhať mu a spolu s ním hľadať optimálne vzorce správania a fungovania vo svete.

Sociálne poradenstvo môže efektívne fungovať iba **v prostredí**, kde je dostatok možností pre rast každého človeka a priestoru pre potrebnú zmenu, kde životný priestor človeka neblokujú také kritériá ako sú: pohlavie, rasa, vierovyznanie, národnosť, politická príslušnosť alebo zdravotný stav. Sociálne poradenstvo by malo byť otvorené všetkým ľuďom.

Všeobecne je však poradenstvo **proces,** ktorý prebieha v istom prostredí. Účastníkmi tohto procesu sú minimálne dvaja: klient (resp. skupina klientov) a jeho poradca (resp. skupina poradcov). V poradenskom procese sa vytvára medzi nimi vzťah, ktorý sa formuje prostredníctvom ich komunikácie, prijímania a poskytovania spätnej väzby, prijímania a odoslania informácie, rôznych stratégií práce, vytvorenej databázy zdrojov a ponúk, interaktívnej činnosti a ďalších iných aspektov.

Proces poradenstva začína v tom momente, keď sa poradca a klient **nakontaktujú**, Klient sa dostáva k poradcovi buď tak, že je k nemu niekým distribuovaný (lekár, iná MVO, príbuzný, súd..) alebo prichádza sám od seba (spontánne) alebo si ho poradca aktívne vyhľadá sám (príde za ním do nemocnice, domov, do klubu a podobne).

Po nakontaktovaní sa s klientom začína prebiehať fáza **diagnostikovania** sociálnych problémov. Používame na to niekoľko techník. Najpoužívanejšou sú: technika vedenia anamnestického rozhovoru, pozorovania a analýzy rôznych dokumentov. V prípade, že máme k dispozícii, využívame aj: výsledky štandardizovaných testov (lekárske správy, psychologické a podobne), činnostnú diagnostiku a diagnostiku prostredníctvom vecí. Na záver procesu diagnostikovania sa stanoví sociálna diagnóza, ktorá tvorí východisko pre plánovanie procesu poradenstva. V pláne, ktorý má podobu **kontraktu** /dohody, ktorá sa uzatvorí medzi klientom a poradcom / sa určí cieľ poradenstva, podmienky spolupráce s klientom, použité metódy.

Po dohode s poradcom si klient sám definuje **cieľ** poradenského procesu, ktorý je determinovaný obsahom problému. Cieľom poradenstva je v podstate eliminácia patológie, pomoc klientovi k jeho nezávislosti od iných ľudí, podporovanie osobnostného rastu klienta, zvýšenie kvality života, riešenie potrieb človeka v núdzi, jeho duševné a fyzické zdravie, mobilizácia „zdravých" zdrojov prirodzeného prostredia klienta.

Rýchlosť postupu riešenia problému závisí od **vonkajších a vnútorných faktorov** poradenstva. Medzi vonkajšie patrí: prostredie klienta aj poradcu, čas, technické zabezpečenie, finančné prostriedky, legislatívne súvislosti, komunitné a spoločenské podmienky. Vnútorné faktory závisia predovšetkým od schopnosti klienta mobilizovať svoj osobný potenciál k riešeniu problému, spolupráce jeho okolia na riešení problému. Nemenej dôležitý je aj kvalifikačný a osobnostný potenciál poradcu.

Za sociálneho **klienta** sa považuje človek, ktorý vyhľadá poradcu preto, že má nejaký sociálny problém, s ktorým si sám nevie rady. Je to vlastne poradcov zákazník, ktorý potrebuje poradcov produkt. Tým produktom je služba, ktorá sa volá poradenstvo.

Klient môže byť jeden, ale môže to byť aj pár, skupinka alebo celá rodina.

Klient môže mať problém, ktorý poradca dokáže riešiť alebo má problém, ktorý musí riešiť iný odborník. V každom prípade však poradca klienta vypočuje a pokúsi sa ho v probléme zorientovať. Klienti prichádzajú za poradcom na vlastný podnet (spontánne), lebo sa tak rozhodnú alebo ich za poradcom niekto pošle (lekár, učiteľ, policajti, úrady, iné organizácie...). Poradca si však môže niekedy aktívne klientov vyhľadať (napríklad ide na oddelenie v nemocnici, ide do škôl a podobne) kde ponúkne svoju pomoc verejnosti tak, že im porozpráva o poradenskej práci a zanechá kontakt na svoju poradňu.

Problém, s ktorým klient prichádza, je obyčajne poradca schopný riešiť, pretože časom sa problémy zvyknú opakovať a jednak aj poradca si získava vedomosti o pýtaných veciach. Problém nastáva v prípade, že poradca problém vie riešiť, ale klient nechce, nevie prezentovať svoj problém, je agresívny, alebo depresívny alebo je v takom odpore, že nie je schopný získať od problému odstup. Na zvládanie takýchto situácií sa zameriame konkrétne v septembrovom nácviku zvládania „problémových" klientov.

Sociálne poradenstvo v Lige za duševné zdravie a ostatných pacientských organizáciách sa môže poskytovať na profesionálnej úrovni alebo na laickej úrovni.

Profesionálnu úroveň sociálneho poradenstva zabezpečujú zamestnanci organizácie, ktorí majú na túto činnosť príslušné vzdelanie. Laické poradenstvo môžu poskytovať aj laici, teda ľudia bez príslušného vzdelania. Obyčajne ide o ľudí, ktorí prešli vlastnou skúsenosťou v diagnóze sami alebo prostredníctvom svojich príbuzných. Vtedy hovoríme o „svojpomocnom" poradenstve.

Sociálne poradenstvo môže poskytovať ktokoľvek, kto si nájde klienta, ochotného za poradcom chodiť. Takto je charakterizovaný dobrovoľný vzťah: poradca dobrovoľne (bezplatne a z vlastnej vôle) poskytuje poradenstvo druhým a klient ho dobrovoľne prijíma. Aj z radov bývalých klientov sa pomocou vzdelávania však môže stať sociálny poradca za predpokladu, že splní Zákonom stanovené podmienky.

Na sociálne poradenstvo môže získať nezisková organizácia finančné prostriedky od štátu prostredníctvom výkonu poradenstva v zmysle:

- Zákona č.305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele
- Zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách.

2. kapitola

Zákon č.305/2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a akreditácia neštátnych subjektov

(Eva Mydlíková, Kristián Kovács)

Keby sme to mali veľmi zjednodušiť, tak všade tam, kde je ohrozené **dieťa, dospelá osoba alebo rodina**, prípadne ide o **sociálnu kuratelu,** tak sa bude organizácia uchádzať o akreditáciu na vykonávanie jednotlivých opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, čiže ide sa cez Zákon č.305/2005 (a jeho novelu 466/2008). Ak by sme to veľmi zostručnili, tak v rámci tohto zákona môže pracovník, člen alebo dobrovoľník pacientskej organizácie poskytovať poradenstvo pre rodinu, ktorej niektorý člen je znevýhodnený duševným ochorením. Z tohto dôvodu tento pomerne obšírny zákon vysvetlíme tak, aby bol užitočný pre poradenskú prácu s rodinou, ktorá má niektorého člena s duševným ochorením.

Problematika sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v Slovenskej republike je upravená v zákone č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 305/2005 Z. z."). - konkrétne v znení zákona č. 330/2007 Z. z., zákona č. 643/2007 Z. z., zákona č. 215/2008 Z. z. a zákona č. 466/2008 Z. z. V roku 2009 bolo v zbierke zákonov pod číslom 27/2009 Z. z. vyhlásené úplné znenie zákona č. 305/2005 Z. z.. Výkon niektorých ustanovení zákona č. 305/2005 Z. z. upravuje vyhláška Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny č. 643/2008 Z. z..

Sociálnoprávna ochrana detí je súbor opatrení na zabezpečenie ochrany dieťaťa, ktorá je nevyhnutná pre jeho blaho a ktorá rešpektuje jeho najlepší záujem podľa Dohovoru o právach dieťaťa, na zabezpečenie výchovy a všestranného vývinu dieťaťa v jeho prirodzenom rodinnom prostredí a na zabezpečenie náhradného prostredia dieťaťu, ktoré nemôže byť vychovávané vo vlastnej rodine. V mnohých rodinách, najmä tam, kde osamelý rodič trpí závažnejším ochorením, sa často stáva, že dieťa sa z rodiny odoberá a dostáva sa do systému náhradnej rodinnej starostlivosti. Možno by však stačilo, aby v čase krízy bol nablízku niekto, kto by situáciu pomohol rodičovi riešiť.

Sociálna kuratela je rovnako ako sociálnoprávna ochrana detí súbor opatrení zameraných na odstránenie, zmiernenie a zamedzenie prehlbovania alebo opakovania porúch psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu dieťaťa a plnoletej fyzickej osoby a na poskytovanie pomoci v závislosti od závažnosti poruchy a situácie, v ktorej sa nachádza dieťa alebo plnoletá fyzická osoba. Kuratela sa priamo dotýka pacientov s duševným ochorením a používa nástroje na pomoc v sociálnej kríze.

Zákon teda upravuje sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelu na:

- zabezpečenie predchádzania vzniku krízových situácií v rodine,
- zabezpečenie ochrany práv a právom chránených záujmov detí,
- zabezpečenie predchádzania, prehlbovania a opakovania porúch psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu detí a plnoletých fyzických osôb,
- zamedzenie nárastu sociálno-patologických javov.

Kým adresátom opatrení sociálnoprávnej ochrany detí je prioritne dieťa a samozrejme jeho rodina, opatrenia sociálnej kurately smerujú i na plnoletú fyzickú osobu. Samozrejme v oboch prípadoch sú opatrenia vykonávané v kontexte rodiny, skupiny či komunity.

Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vykonávame v rôznych prostrediach, pričom zákon upravuje štyri základné prostredia:

- prirodzené rodinné prostredia (t. j. domáce prostredie dieťaťa, rodiny, fyzickej osoby a podobne),
- náhradné rodinné prostredie, (napr. domáce prostredie pestúna...),
- otvorené prostredie, t. j. verejné priestranstvo, ktoré je pre jednotlivcov, skupiny prirodzeným prostredím a v ktorom sa zvyčajne zdržiavajú,
- prostredie utvorené a usporiadané na výkon opatrení podľa zákona č. 305/2005 Z. z., t. j. zariadenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately ako napríklad detský domov, krízové stredisko, resocializačné stredisko a podobne.

Zákon upravuje rôzne opatrenia tak, aby bolo zrejmé v ktorých situáciách sa rôzne formy pomoci jednotlivcom a rodinám, či väčším sociálnym skupinám **môžu ponúkať,** v ktorých situáciách sa **musia ponúkať** a kedy nastala situácia kedy sa **musí zasiahnuť,** pričom systematika zákona zároveň radí opatrenia k situáciám v tejto gradácii.

Zákon zároveň upravuje pôsobnosť štátnych orgánov (Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, 46 úradov práce sociálnych vecí a rodiny, Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže) a samosprávy (obce a vyššie územné celky). Opatrenia môžu zároveň za zákonom stanovených podmienok vykonávať i iné subjekty, napríklad mimovládne organizácie.

Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine sú najmä:

- organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch, tréningoch a aktivitách zameraných na podporu plnenia rodičovských práv a povinností, plnenia funkcií rodiny, na utváranie a upevňovanie vzťahov medzi manželmi, medzi rodičmi a deťmi, rozvoj schopností riešiť problémové situácie a adaptovať sa na nové situácie,
- organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch a aktivitách zameraných na predchádzanie sociálno-patologickým javom,
- sprostredkovanie kultúrnych, záujmových a iných aktivít zameraných na podporu vhodného využívania voľného času detí.

Tieto opatrenia je vhodné vykonávať na predchádzanie rôznym krízovým situáciám v rodinách a to v čase, kedy sa problémy ešte nevyskytujú, majú výrazný preventívny charakter a z toho dôvodu nie sú adresované špecificky vyhranenej klientele (tzv. „intaktný terén"). Na ich vykonávanie nie sú upravené žiadne špecifické podmienky a sú vykonávané v samosprávnej pôsobnosti obcí.

Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na obmedzenie a odstraňovanie negatívnych vplyvov, ktoré ohrozujú psychický vývin, fyzický vývin alebo sociálny vývin dieťaťa a plnoletej fyzickej osoby sú najmä:

- ponúkanie pomoci dieťaťu, rodičom alebo inej plnoletej fyzickej osobe alebo ponúknutie sprostredkovania pomoci pri riešení výchovných problémov alebo rodinných problémov a pri uplatňovaní nárokov dieťaťa, napr. pomoc v hmotnej núdzi,
- sledovanie negatívnych vplyvov pôsobiacich na dieťa a rodinu, zisťovanie príčin ich vzniku a vykonávanie opatrenia na obmedzenie pôsobenia nepriaznivých vplyvov,
- organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch zameraných na pomoc pri riešení problémov detí v rodine, v škole a na pomoc rodinám pri riešení výchovných problémov, sociálnych problémov a iných problémov v rodine a v medziľudských vzťahoch,
- organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch zameraných na pomoc deťom a plnoletým fyzickým osobám ohrozených správaním člena rodiny, členov rodiny alebo správaním iných osôb,
- organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch zameraných na plnoleté fyzické osoby, ktoré svojím správaním ohrozujú členov rodiny,
- organizovanie alebo sprostredkovanie programov na obmedzenie a odstránenie negatívnych vplyvov prostredia a na predchádzanie sociálnemu vylúčeniu detí a plnoletých fyzických osôb v otvorenom prostredí.

Z uvedeného je zrejmé, že tieto opatrenia sú adresné a smerujú k špecificky vyhranenej klientele. Sú vykonávané v samosprávnej pôsobnosti obcí a na ich vykonávanie v prípade, že ich vykonáva neštátny subjekt už je potrebná akreditácia MPSVR SR.

Osobitne je upravený výkon opatrení, ak sa rodičia dieťaťa rozvádzajú, a je potrebné riešiť problémy v rodine, konflikty v rodine, prispôsobiť sa novej situácii v rodine, ide o rodinu so špecifickým problémom a podobne. Tieto opatrenia vykonáva alebo zabezpečuje ich vykonávanie úrad práce sociálnych vecí a rodiny – orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

Ak je to potrebné orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately rozhodne o uložení primerane zvoleného výchovného opatrenia. K dispozícii má široký repertoár výchovných opatrení upravených zákonom č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých predpisov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o rodine") i výchovných opatrení upravených priamo v zákone č. 305/2005 Z. z. Súčasný systém výchovných opatrení umožňuje využitie širokého spektra výchovných opatrení v závislosti od závažnosti a charakteru situácie dieťaťa ktorú je potrebné riešiť. O výchovných opatreniach rozhoduje súd alebo orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately nemôže rozhodnutím o uložení výchovného opatrenia odňať dieťa z osobnej starostlivosti rodičov alebo osoby, ktorá sa osobne stará o dieťa. Takéto výchovné opatrenia môže urobiť iba súd s ohľadom na článok 41 odsek 4 Ústavy SR a článok 9 Dohovoru o právach dieťaťa.

Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately môže za zákonom stanovených podmienok rozhodnúť o upozornení dieťaťa, jeho rodičov alebo osoby, ktorá sa osobne stará o dieťa, uložení povinnosti dieťaťu podrobiť sa odbornej diagnostike, uložiť dieťaťu povinnosť zúčastniť sa na liečbe v špecializovanej ambulantnej starostlivosti alebo o uložení povinnosti dieťaťu zúčastniť sa na výchovnom programe alebo sociálnom programe (podľa zákona č 305/2005 Z. z.). Súd alebo orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately môže za zákonom stanovených podmienok rozhodnúť o napomenutí maloletého dieťaťa, jeho rodičov a iných fyzických osôb, určení dohľadu nad výchovou maloletého dieťaťa, uložení obmedzenia maloletému dieťaťu alebo uložení povinnosti podrobiť sa sociálnemu poradenstvu alebo odbornému poradenstvu v špecializovanom zariadení (zákon o rodine). Súd môže nariadiť i výchovné opatrenia ktorými sa odníma dieťa dočasne z osobnej starostlivosti - nariadi maloletému dieťaťu pobyt v zariadení, ktoré plní úlohy odbornej diagnostiky najdlhšie na šesť mesiacov, pobyt v špecializovaných zariadeniach najdlhšie na šesť mesiacov a pobyt v resocializačnom stredisku pre drogovo závislých.

Sociálnu kuratelu detí zabezpečuje orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vykonávaním opatrení podľa tohto zákona najmä pre:

- maloletého, ktorý sa dopustil páchania činu inak trestného,
- mladistvého páchateľa trestnej činnosti alebo mladistvého podozrivého z páchania trestnej činnosti,
- dieťa, ktoré sa dopustilo priestupku,
- dieťa, ktoré je členom skupiny, ktorá ho svojím negatívnym vplyvom ohrozuje,
- dieťa zneužívajúce drogy alebo dieťa závislé od drog,
- dieťa hrajúce hazardné hry alebo dieťa závislé od hazardných hier, internetu, počítačových hier a iných hier,
- dieťa, u ktorého sa pre poruchy správania prejavujú problémy najmä v škole, v skupinách, vo vzťahoch s inými deťmi, rodičmi alebo inými plnoletými fyzickými osobami,
- dieťa, u ktorého sa prejavujú poruchy správania zanedbávaním školskej dochádzky, útekmi z domu alebo zo zariadenia, v ktorom je umiestnené,
- dieťa, u ktorého sa neprejavili problémy v správaní ani poruchy správania, avšak jeho jednorazové správanie alebo krátkodobé správanie vyžaduje pre svoju závažnosť alebo neprimeranosť pomoc.

Sociálnu kuratelu zabezpečuje orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately aj pre plnoletú fyzickú osobu, a to najmä:

- po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody alebo z výkonu väzby,
- ak je účastníkom probácie alebo mediácie,
- ak zneužíva drogy alebo je závislá od drog,
- po zániku ústavnej starostlivosti alebo ochrannej výchovy po dovŕšení plnoletosti,
- ak bola prepustená zo zdravotníckeho zariadenia na liečbu drogových závislostí alebo iných závislostí,
- ak bola prepustená zo zariadenia na resocializáciu drogovo závislých,
- ak požiada o pomoc pri riešení nepriaznivej životnej situácie.

Voľbu a uplatňovanie opatrenia sociálnej kurately detí i plnoletých potom podmieňuje povaha a závažnosť poruchy psychického, fyzického a sociálneho vývinu i situácie v ktorej sa klient nachádza. Výkon opatrení sociálnej kurately je zverený do pôsobnosti orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately s výnimkou rôznych typov skupinových programov pre deti a ich rodiny. Tieto môže orgán organizovať priamo vo svojej pôsobnosti ale môže ich aj sprostredkovať. V rámci opatrení sociálnej kurately pre plnoletých nie je priamo upravená povinnosť orgánu organizovať programy pre plnoletých. V tomto prípade ide o odporúčanie, ponúkanie resp. sprostredkovanie pomoci špecializovaných inštitúcií a programov organizovaných inými subjektami.

Opatrenia na zabezpečenie ochrany života, zdravia a priaznivého psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu dieťaťa, ktorých výkon zákon podrobne upravuje sú:

- výkon opatrovníctva (procesný, hmotnoprávny, majetkový opatrovník) a poručníctva,
- opatrenia na zabezpečenie sústavnej ochrany života, zdravia a priaznivého psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu dieťaťa (24-hodinová dosiahnuteľnosť orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately),
- opatrenia na zabezpečenie návratu dieťaťa ktoré má na území Slovenskej republiky obvyklý pobyt a nachádza sa na území iného štátu bez sprievodu rodiča, príbuzného alebo inej zodpovednej osoby a nevzťahuje sa na neho Dohovor o občianskoprávnych aspektoch medzinárodných únosov detí alebo na zabezpečenie premiestnenia dieťaťa ktoré sa narodilo na území iného štátu občanovi Slovenskej republiky a je opustené,
- opatrenia pre maloletých bez sprievodu na území Slovenskej republiky, (t. j. pre deti ktoré nie sú občanmi Slovenskej republiky a ocitli sa na území SR bez sprievodu zodpovednej osoby),
- súborom opatrení na zabezpečenie súdnych rozhodnutí v zariadeniach.

Veľmi špecifickými sú opatrenia na zabezpečenie náhradného rodinného prostredia. Osobitne ide o opatrenia ktoré je treba vykonať v prípade ak rodičia dieťaťa nezabezpečujú, alebo nemôžu zabezpečiť osobnú starostlivosť o dieťa a dieťa nie je možné zveriť do osobnej starostlivosti inej fyzickej (blízkej) osoby než rodiča. V tomto prípade orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately určený na tieto účely sprostredkuje pestúnsku starostlivosť alebo osvojenie.

Sprostredkovaním pestúnskej starostlivosti alebo osvojenia je:

- vedenie prehľadu detí, ktorým treba sprostredkovať náhradnú rodinnú starostlivosť,
- evidencia žiadostí fyzických osôb, ktoré majú záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom,
- príprava, posúdenie a odporúčanie fyzickej osoby, ktorá má záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom, na náhradnú rodinnú starostlivosť,
- rozhodovanie o zapísaní fyzickej osoby, ktorá má záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom, do zoznamu žiadateľov a vedenie zoznamu žiadateľov (hmotnoprávna podmienka, ktorej splnenie sa preukazuje v konaní pred súdom) a vedenie zoznamu žiadateľov,
- sprostredkovanie nadviazania osobného vzťahu medzi dieťaťom, ktorému treba sprostredkovať náhradnú rodinnú starostlivosť a žiadateľom,
- sprostredkovanie medzištátneho osvojenia.

Ako už bolo uvedené, opatrenia je možné vykonávať v rôznych prostrediach, jedným z prostredí je i zariadenie. Zákon umožňuje zriaďovať rôzne typy zariadení a taxatívne upravuje podmienky vykonávania opatrení len v zariadeniach, v ktorých sa vykonáva súdne rozhodnutie, a to:

- detský domov,
- detský domov pre maloletých bez sprievodu,
- krízové stredisko,
- resocializačné stredisko.

Na podporu plnenia účelu zákona sú upravené i opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately finančného charakteru, ktoré sú:

- príspevok na podporu úpravy rodinných pomerov dieťaťa (ide o dieťa, ktoré je umiestnené v detskom domove, na úpravu jeho pomerov obec môže poskytovať príspevok na dopravu jeho rodičom tak, aby mohli udržiavať s dieťaťom pravidelný kontakt, detský domov poskytuje príspevok na stravu v prípade ak ide dieťa na návštevu rodičom, alebo blízkym osobám, obec za zákonom stanovených podmienok poskytuje finančné prostriedky na úpravu pomerov dieťaťa resp. príspevok na tvorbu úspor),
- príspevky na zabezpečenie účelu rozhodnutia súdu vykonávaného v zariadení a na uľahče-

nie osamostatnenia sa mladého dospelého (vreckové, dary, príspevok na osamostatnenie sa mladému dospelému),

- resocializačný príspevok (na podporu resocializácie po prepustení z výkonu trestu alebo z výkonu väzby napr. na vybavenie osobných dokladov).

Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately zabezpečujú a vykonávajú:

- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, **www.employment.gov.sk**
- Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, **www.upsvar.sk**
- úrady práce, sociálnych vecí a rodiny (viď Tabuľka č. 1)
- Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže, **www.cipc.sk**
- vyššie územné celky, **portal.gov.sk/Portal/sk/**
- obce, **portal.gov.sk/Portal/sk/**
- akreditované subjekty, **www.employment.gov.sk/**

Organizácia, ktorá chce poskytovať poradenstvo svojim klientom a ich rodinným príslušníkom, musí preukázať odbornú spôsobilosť zodpovedného zástupcu, ktorý bude v organizácii poradenstvo vykonávať. **Zodpovedným zástupcom** sa v zmysle zákona myslí odborník, ktorý má kvalifikáciu na to, aby bol zodpovedný za výkon opatrení v organizácii. Vlastne zodpovedá za vypracovanie metodiky aj realizáciu podľa jednotlivých opatrení na prácu s deťmi a rodinami a dbá o dodržiavanie zákona.

Tento zodpovedný zástupca musí byť k akreditovanej organizácii v pracovnom pomere a nesmie byť už zodpovedným zástupcom pre sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelu v inej organizácii.

Ak by sa v organizácii našiel človek, ktorý by spĺňal podľa novely zákona č.466/2008 požiadavky na odbornú spôsobilosť a organizácia by ho poverila vykonávaním poradenských aktivít, musela by organizácia dať podnet na MPSVR SR na začatie akreditačného procesu (žiadosť je v prílohe).

Pod odbornou spôsobilosťou sa rozumie:

a) absolvovanie vysokoškolského štúdia v príslušnom humanitnom, pedagogickom alebo sociálnom zameraní podľa povahy vykonávaného opatrenia a najmenej trojročná prax vykonávaná na plný úväzok,

b) absolvovanie vysokoškolského štúdia druhého stupňa v príslušnom humanitnom, pedagogickom alebo sociálnom zameraní podľa povahy vykonávaného opatrenia a najmenej päťročná prax vykonávaná na plný úväzok,

c) ovládanie zákonov o SPO a SK a všetkých všeobecno záväzných nariadení,

d) musí mať znalosť osobitných predpisov medzinárodného práva pri medzištátnom osvojení,

e) musí mať znalosti princípov ochrany detí.

Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately môže organizácia podľa zákona č. 305/2005 Z.z a jeho noviel, vykonávať alebo podieľať sa na vykonávaní týchto opatrení vykonávaním rôznych metód, techník, postupov i fyzické a právnické osoby na základe udelenej akreditácie.

Zákon taxatívne upravuje na vykonávanie ktorých opatrení **nie je možné** udeliť akreditáciu. Akreditácia sa nevyžaduje pri realizácii opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine (opatrenia primárnej sociálnej prevencie).

Akreditovaný subjekt nevykonáva opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately za účelom zisku.

Akreditáciu je možné udeliť za zákonom stanovených podmienok napríklad na vykonávanie výchovných skupinových programov, sociálnych skupinových programov alebo výchovno-rekreačných programov, na vybrané výchovné opatrenia, napr. sociálny alebo výchovný program, na prípravu fyzickej osoby, ktorá má záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom na náhradnú rodinnú starostlivosť, na sprostredkovanie pestúnskej starostlivosti alebo osvojenia, na rôzne programy na sanáciu rodiny - na zabezpečenie úpravy rodinných pomerov, na vykonávanie opatrení v zariadeniach, prípravu na profesionálne vykonávanie náhradnej starostlivosti. Tu môžeme napríklad uvažovať o možnosti organizovať programy, v ktorých naučíme „zdravých" členov rodiny poznať špecifiká ochorenia svojich duševne chorých členov, zvýšiť ich schopnosť vnímať a prijímať tieto prejavy a podobne.

Akreditáciu podľa zákona č. 305/2005 Z. z. nemožno udeliť na vykonávanie opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately napríklad na rozhodovaciu činnosť (napr. vo veciach výchovných opatrení, o resocializačnom príspevku) výkon funkcie opatrovníka a poručníka, na plnenie úloh orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v trestom konaní a v konaní pred súdom, tzv. dosažiteľnosť a pod.. Opatrenia vzhľadom na svoj charakter jednoducho musia vykonávať tie subjekty, ktoré ich majú upravené v pôsobnosti. Veľmi stručne povedané, v rámci týchto paragrafov sa mimovládne organizácie pohybovať nemôžu.

Podrobnosti o podávaní žiadosti o udelenie akreditácie, obsahových náležitostiach žiadosti o udelenie akreditácie a o overení odbornej spôsobilosti a odborných znalostí sú upravené vo vyhláške Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR č. 643/2008 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 305/2005 Z. z. a znení jeho neskorších predpisov. Základné podmienky pre fyzické osoby a právnické osoby na získanie akreditácie podľa zákona č. 305/2005 Z. z. a v znení jeho neskorších predpisov sú uvedené v tabuľke č. 3 a v tabuľke č. 4.

3. kapitola

Zákon č. 448/2008 o sociálnych službách a akreditovanie neziskových organizácií

(Eva Mydlíková, Kristián Kovács)

Dôvodom, prečo sa zaoberáme aj týmto zákonom je, že táto legislatívna norma upravuje podmienky poskytovania sociálneho poradenstva neziskovými organizáciami. Ak si dovolíme opäť veľmi schématizovať toto tvrdenie, tak by sme mohli povedať, že ide o poradenstvo pre jednotlivca, ktorý sa nachádza v sociálnej kríze.

Sociálne služby a ich poskytovanie do 31. 12. 2008 upravoval zákon č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov. Cieľom sociálnej pomoci bolo zmierniť alebo prekonať s aktívnou účasťou občana sociálnu núdzu, zabraňovať príčinám vzniku, prehlbovania alebo opakovania porúch psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu občana a zabezpečiť integráciu občana do spoločnosti.

Sociálna núdza bola definovaná ako stav, keď si občan nemohol sám zabezpečiť starostlivosť o svoju osobu, starostlivosť o svoju domácnosť, ochranu a uplatňovanie svojich práv a právom chránených záujmov alebo kontakt so spoločenským prostredím najmä vzhľadom na vek, nepriaznivý zdravotný stav, sociálnu neprispôsobenosť alebo stratu zamestnania. Za sociálnu núdzu sa považoval aj stav, keď občan s ťažkým zdravotným postihnutím potreboval zmierniť sociálne dôsledky ťažkého zdravotného postihnutia alebo ich prekonať za podmienok upravených v zákone.

Hlavné formy sociálnej pomoci na riešenie sociálnej núdze boli:

- sociálne poradenstvo,
- sociálne služby,
- sociálne služby, peňažné príspevky na kompenzáciu a peňažný príspevok za opatrovanie.

Sociálne poradenstvo bolo zadefinované ako odborná činnosť zameraná na zistenie rozsahu a charakteru sociálnej núdze, na zistenie príčin jej vzniku, na poskytnutie informácií o možnostiach riešenia sociálnej núdze a na usmernenie občana pri voľbe a uplatňovaní foriem sociálnej pomoci. Sociálne poradenstvo sa poskytovalo najmä rodinám. V rámci sociálneho poradenstva bolo možné občanovi odporučiť poskytnutie odborných poradenských služieb špecializovanými inštitúciami. Do 31. 12. 2008 Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR vydávalo povolenia na vykonávanie sociálnej prevencie a poskytovanie sociálneho poradenstva.

Sociálne služby boli definované ako špecializovaná činnosť na riešenie sociálnej núdze. Základné delenie sociálnych služieb bolo:

- opatrovateľská služba,
- organizovanie spoločného stravovania,
- prepravná služba,
- starostlivosť v zariadeniach sociálnych služieb,
- sociálna pôžička.

Od 1. 1. 2009 sociálne služby upravuje zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách (ďalej len zákon č. 448/2008 Z. z.) a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon č. 188/2008 Z. z.).

Zákon vytvoril podmienky a systém na zabezpečenie prístupu k sociálnej službe každej fyzickej osobe, ak je na ňu odkázaná, vytvára variabilitu sociálnych služieb, upravuje nové služby, najmä nízkoprahového charakteru a vytvára podmienky pre zotrvanie klienta v prirodzenom (domácom) sociálnom prostredí.

Sociálna služba je vymedzená ako odborná činnosť, obslužná činnosť alebo ďalšia činnosť alebo súbor týchto činností, ktoré sú zamerané na:

- prevenciu vzniku nepriaznivej sociálnej situácie, riešenie nepriaznivej sociálnej situácie alebo zmiernenie nepriaznivej sociálnej situácie fyzickej osoby, rodiny alebo komunity,
- zachovanie, obnovu alebo rozvoj schopnosti fyzickej osoby viesť samostatný život a na podporu jej začlenenia do spoločnosti,
- zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb fyzickej osoby,
- riešenie krízovej sociálnej situácie fyzickej osoby a rodiny,
- prevenciu sociálneho vylúčenia fyzickej osoby a rodiny.

Fyzická osoba za podmienok upravených v zákone má zaručené právo na poskytnutie sociálnej služby, alebo zabezpečenie jej poskytnutia. Má aj ďalšie práva, ako napr. rozsah, forma a spôsob poskytovania sociálnej služby musí umožňovať realizovať základné ľudské práva a slobody, zachovávať ľudskú dôstojnosť, právo na zabezpečenie dostupnosti informácií o sociálnej službe a podobne. Osobitne sú upravené práva klienta v zariadení sociálnych služieb.

Každý poskytovateľ sociálnej služby je povinný:

- prihliadať na individuálne potreby prijímateľa sociálnej služby,
- aktivizovať prijímateľa sociálnej služby podľa jeho schopností a možností,
- poskytovať sociálnu službu na odbornej úrovni,
- spolupracovať s rodinou, obcou a komunitou pri utváraní podmienok na návrat prijímateľa sociálnej služby poskytovanej v zariadení s celoročnou pobytovou formou do prirodzeného rodinného prostredia alebo komunitného prostredia s prednostným poskytovaním sociálnej služby terénnou formou, ambulantnou formou alebo týždennou pobytovou formou, a to so súhlasom prijímateľa sociálnej služby a pri rešpektovaní jeho osobných cieľov, potrieb, schopností a zdravotného stavu.

Ďalej je poskytovateľ sociálnej služby povinný (najmä v zariadeniach):

- vypracovať a dodržiavať procedurálne, personálne a prevádzkové podmienky poskytovania sociálnej služby, tzv. štandardy kvality,
- vypracovať individuálny rozvojový plán klienta,
- dodržiavať maximálny počet klientov na jedného zamestnanca,
- za účelom zvyšovania profesionality práce vypracovať a uskutočňovať program supervízie.

Osobitne je upravená povinnosť poskytovateľa sociálnej služby pri ochrane života, zdravia a dôstojnosti prijímateľa sociálnej služby. Všeobecne pri poskytovaní sociálnej služby nemožno používať prostriedky telesného a netelesného obmedzenia prijímateľa sociálnej služby. Existuje jediná výnimka, a to ak je priamo ohrozený život alebo priamo ohrozené zdravie prijímateľa sociálnej služby alebo iných fyzických osôb. V tomto prípade možno použiť prostriedky na obmedzenia prijímateľa sociálnej služby, a to len na čas nevyhnutne potrebný na odstránenie priameho ohrozenia. Používanie prostriedkov netelesnej povahy má prednosť pred použitím prostriedkov telesného obmedzenia prijímateľa.

Za prostriedky netelesného obmedzenia považujeme napr.:

- verbálna komunikácia,
- odvrátenie pozornosti,
- aktívne počúvanie.

Za prostriedky telesného obmedzenia považujeme napríklad:

- použitie rôznych špeciálnych úchopov,
- umiestnenie prijímateľa sociálnej služby do miestnosti, ktorá je určená na bezpečný pobyt,
- použitie liekov na základe pokynu lekára – psychiatra.

Sociálne služby rozdeľujeme do niekoľkých skupín, v závislosti od povahy nepriaznivej sociálnej situácie a od cieľovej skupiny, ktorej sú určené. Niektoré zariadenia sa rozdeľujú aj od stupňa odkázanosti fyzickej osoby na pomoc inej fyzickej osoby.

Druhy sociálnych služieb sú:

- sociálne služby na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb v zariadeniach, ktorými sú:
  - nocľaháreň,
  - útulok,
  - domov na pol ceste,
  - nízkoprahové denné centrum,
  - zariadenie núdzového bývania,
- sociálne služby na podporu rodiny s deťmi, ktorými sú:
  - pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa a podpora zosúlaďovania rodinného života a pracovného života,
  - poskytovanie sociálnej služby v zariadení dočasnej starostlivosti o deti,
  - poskytovanie sociálnej služby v nízkoprahovom dennom centre pre deti a rodinu,
- sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku, ktorými sú:
  - poskytovanie sociálnej služby v zariadení pre fyzické osoby, ktoré sú odkázané na pomoc inej fyzickej osoby a pre fyzické osoby, ktoré dovŕšili dôchodkový vek,
  - opatrovateľská služba,
  - prepravná služba,
  - sprievodcovská služba a predčitateľská služba,
  - tlmočnícka služba,
  - sprostredkovanie tlmočníckej služby,
  - sprostredkovanie osobnej asistencie,
  - požičiavanie pomôcok,
- sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií, ktorými sú:
  - monitorovanie a signalizácia potreby pomoci,
  - krízová pomoc poskytovaná prostredníctvom telekomunikačných technológií,
- podporné služby, ktorými sú:
  - odľahčovacia služba,
  - pomoc pri zabezpečení opatrovníckych práv a povinností,
  - poskytovanie sociálnej služby v dennom centre,
  - poskytovanie sociálnej služby v integračnom centre,
  - poskytovanie sociálnej služby v jedálni,
  - poskytovanie sociálnej služby v práčovni,
  - poskytovanie sociálnej služby v stredisku osobnej hygieny.

Sociálne služby môžeme účelne a vhodne spájať.

Formy sociálnych služieb sú:

- **ambulantná** - poskytuje sa fyzickej osobe, ktorá dochádza, je sprevádzaná alebo je dopravovaná do miesta poskytovania sociálnej služby. Miestom poskytovania ambulantnej sociálnej služby môže byť aj zariadenie.
- **terénna** – poskytuje sa fyzickej osobe v jej prirodzenom sociálnom prostredí. Terénnu sociálnu službu je možné poskytovať aj prostredníctvom terénnych programov, ktorých cieľom je predchádzať sociálnemu vylúčeniu fyzickej osoby, rodiny a komunity, ktoré sú v nepriaznivej sociálnej situácii.
- **pobytová v zariadení** – poskytuje sa ak súčasťou sociálnej služby je ubytovanie. Pobytová sociálna služba sa poskytuje ako celoročná alebo týždenná sociálna služba.
- **iná** forma podľa nepriaznivej sociálnej situácie a prostredia, v ktorom sa fyzická osoba zdržiava.

Poskytovanie terénnej sociálnej služby alebo ambulantnej sociálnej služby má prednosť pred pobytovou sociálnou službou. Pri pobytovej sociálnej službe má prednosť týždenná pobytová sociálna služba pred celoročnou pobytovou sociálnou službou.

Sociálne služby poskytujeme prostredníctvom:

- odborných činností, ktoré sú:
  - základné sociálne poradenstvo,
  - špecializované sociálne poradenstvo,
  - pomoc pri odkázanosti fyzickej osoby na pomoc inej fyzickej osoby,

- pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov,
- sociálna rehabilitácia,
- ošetrovateľská starostlivosť v zariadení,
- pracovná terapia,
- tlmočenie,
- sprostredkovanie tlmočenia, sprostredkovanie osobnej asistencie,
- pomoc pri výkone opatrovníckych práv a povinností,

• obslužných činností, ktoré sú:
- ubytovanie,
- stravovanie,
- upratovanie,
- pranie,
- žehlenie,
- údržba bielizne a šatstva,

• ďalších činností, ktoré sú:
- utváranie podmienok na prípravu stravy, výdaj stravy a výdaj potravín,
- utváranie podmienok na vykonávanie nevyhnutnej základnej osobnej hygieny,
- utváranie podmienok na poskytovanie nevyhnutného ošatenia a obuvi,
- utváranie podmienok na úschovu cenných vecí,
- utváranie podmienok na vzdelávanie,
- utváranie podmienok na záujmovú činnosť,
- poskytovanie osobného vybavenia,
- poskytovanie nevyhnutného ošatenia a obuvi,
- poskytovanie prepravy,
- donáška stravy,
- požičiavanie pomôcok,
- zabezpečenie záujmovej činnosti.

Poskytovateľ sociálnej služby môže vykonávať aj ďalšie činnosti, ktoré zákon č. 448/2008 Z. z. neupravuje ak zvýšia kvalitu sociálnej služby.

Pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov je odborná činnosť, ktorú vykonávame s písomným súhlasom plnoletej fyzickej osoby a je zameraná najmä na:

- poradenstvo pri vybavovaní úradných záležitostí,
- pomoc pri vybavovaní osobných dokladov,
- spisovanie a podávanie písomných podaní, vypisovanie tlačív,
- pomoc pri písomnej komunikácii v úradom styku,
- vybavovanie iných vecí v záujme fyzickej osoby.

Sociálna terapia je odborná činnosť na podporu samostatnosti, nezávislosti, sebestačnosti fyzickej osoby rozvojom a nácvikom zručností alebo aktivizovaním schopností a posilňovaním návykov pri sebaobsluhe, pri úkonoch starostlivosti o domácnosť a pri základných sociálnych aktivitách. Ak je fyzická osoba odkázaná na pomoc inej osoby, sociálna rehabilitácia je aj nácvik používania pomôcky, nácvik prác v domácnosti, nácvik priestorovej orientácie a samostatného pohybu, výučba písania a čítania Braillovho písma a sociálna komunikácia.

Pracovná terapia je odborná činnosť na osvojenie pracovných návykov a zručností fyzickej osoby pri vykonávaní pracovných aktivít pod odborným vedením na účel obnovy, udržania alebo rozvoja jej fyzických schopností, mentálnych schopností a pracovných schopností a jej začlenenia do spoločnosti.

Sociálne služby zabezpečujú a vykonávajú:

- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, **www.employment.gov.sk**
- vyššie územné celky – verejný poskytovateľ sociálnej služby, **portal.gov.sk/Portal/sk/**
- obce – verejný poskytovateľ sociálnej služby, **portal.gov.sk/Portal/sk/**
- fyzické alebo právnické osoby - neverejní poskytovatelia sociálnej služby.

V texte zákona č.448/2008 sa objavujú dva pojmy, súvisiace s poskytnutím sociálnej služby:

- nepriaznivá sociálna situácia,
- krízová sociálna situácia, v ktorej sa klient nachádza.

Za **nepriaznivú sociálnu situáciu** sa v zmysle zákona považuje (§2, ods.2) *„... ohrozenie fyzickej osoby(ďalej len FO alebo klient) vylúčením alebo obmedzenie jej schopnosti sa spoločensky začleniť a samostatne riešiť svoje problémy*

a) z dôvodu, že nemá zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie základných životných potrieb,

b) pre svoje životné návyky alebo spôsob života,

c) pre ťažké zdravotné postihnutie alebo nepriaznivý zdravotný stav,

d) z dôvodu, že dovŕšila vek potrebný na nárok na starobný dôchodok podľa osobitného predpisu,

e) pre výkon opatrovania FO s ťažkým zdravotným postihnutím,

f) pre ohrozenie spávaním iných FO,

g) z dôvodu, že sa stala obeťou obchodovania s ľuďmi.

V takejto sociálne nepriaznivej situácii sa nachádza veľká časť práve ľudí s duševným ochorením, pretože sa často ocitajú opustení svojimi partnermi, vzhľadom na svoj stav si nevedia zabezpečiť základné prostriedky obživy, nedokáže si sám vybaviť prácu alebo dôchodok a podobne.

Za **krízovú sociálnu situáciu** zákon považuje *„... ohrozenie života alebo zdravia FO a rodiny, ktoré vyžaduje bezodkladné riešenie sociálnou službou.“ (§2, ods.4).* Toto je situácia, ktorá zasiahne klienta alebo jeho rodinu akútne, väčšinou sa to stane pri prvom ataku ochorenia.

Poradca, ktorý má takéhoto klienta = prijímateľa sociálnej služby, ktorý sa nachádza v nepriaznivej alebo krízovej situácii orientuje klienta v jeho situácii a podporuje ho v tom, aby sa obrátil o pomoc pri jej riešení na obec alebo VÚC, v ktorej má klient trvalý pobyt. Obec alebo vyšší územný celok, kde má prijímateľ sociálnej služby trvalý pobyt, **vydá rozhodnutie** o odkázanosti na sociálnu službu.

Obec má dve možnosti, ako riešiť situáciu klienta : poskytne mu ju alebo mu ju sprostredkuje a to najneskôr do 60 dní (alebo bezodkladne, ak ide o život ohrozujúcu situáciu) od doručenia žiadosti o uzatvorenie zmluvy.

Poradenstvo je na rozdiel od Zákona č.195/1998 o sociálnej pomoci v znení jeho neskorších predpisov, ktorý platil do konca roka 2008, v tomto Zákone o sociálnych službách chápané ako súčasť sociálnych služieb a považuje sa za odbornú činnosť, vykonávanú v zariadeniach sociálnych služieb.

Sociálne poradenstvo sa poskytuje prostredníctvom každej sociálnej služby, okrem: opatrovateľskej služby (§41), prepravnej služby (§42), sprievodcovskej a predčitateľskej služby (§43), tlmočníckej služby a jej sprotredkovania (§44 a §45), sprostredkovania osobnej asistencie (§46) a požičiavania pomôcok (§47).

Pod **sociálnym poradenstvom** zákon č.448/2008 chápe (§19):

(1) Sociálne poradenstvo je odborná činnosť zameraná na pomoc fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii. Sociálne poradenstvo sa vykonáva na úrovni základného sociálneho poradenstva a špecializovaného sociálneho poradenstva.

(2) Základné sociálne poradenstvo je posúdenie povahy problému fyzickej osoby, rodiny alebo komunity, poskytnutie základných informácií o možnostiach riešenia problému a podľa potreby aj odporúčanie a sprostredkovanie ďalšej odbornej pomoci. Základné sociálne poradenstvo je súčasťou každej sociálnej služby poskytovanej podľa tohto zákona.

(3) Špecializované sociálne poradenstvo je zistenie príčin vzniku, charakteru a rozsahu problémov fyzickej osoby, rodiny alebo komunity a poskytnutie im konkrétnej odbornej pomoci.

(4) Sociálne poradenstvo možno vykonávať aj prostredníctvom poradní sociálneho poradenstva zriadených na tento účel.

Základné sociálne poradenstvo a pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov vykonáva FO, ktorá má (§84):

a) vyššie odborné vzdelanie získané absolvovaním vzdelávacieho programu akreditovaného podľa osobitného predpisu v študijných odboroch zameraných na sociálnu prácu, sociálnu pedagogiku, špeciálnu pedagogiku, liečebnú pedagogiku, andragogiku, sociálnu a humanitárnu prácu, sociálno-právnu činnosť a charitatívno-misijnú činnosť,

b) vysokoškolské vzdelanie získané štúdiom v bakalárskom študijnom programe alebo magisterskom študijnom programe zameranom na sociálnu prácu, sociálnu pedagogiku, špeciálnu pedagogiku, liečebnú pedagogiku, psychológiu akreditovanom podľa osobitného predpisu[1)] alebo uznaný doklad o takom vysokoškolskom vzdelaní vydaný zahraničnou vysokou školou,

c) akreditovaný vzdelávací kurz v oblastiach uvedených v písmenách a) a b) v rozsahu najmenej 150 hodín a prax pri výkone povolania v oblasti sociálnej práce v trvaní najmenej troch rokov, ak má skončené vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, ktoré nie je uvedené v písmene b).

Špecializované sociálne poradenstvo vykonáva fyzická osoba, ktorá má trojročnú prax s cieľovou skupinou a má

a) vysokoškolské vzdelanie získané štúdiom v bakalárskom študijnom programe alebo magisterskom študijnom programe zameranom na sociálnu prácu akreditovanom podľa osobitného predpisu, alebo

b) vysokoškolské vzdelanie získané v bakalárskom študijnom programe alebo magisterskom študijnom programe akreditovanom podľa osobitného predpisu, zameranom na činnosť, ktorá sa poskytuje v rámci špecializovaného sociálneho poradenstva.

***Špecializované** sociálne poradenstvo pre fyzickú osobu s ťažkým zdravotným postihnutím vykonáva aj fyzická osoba so stredoškolským vzdelaním príslušného zamerania, ak má byť súčasťou špecializovaného sociálneho poradenstva poskytovanie poradenstva prostredníctvom činností, na vykonávanie ktorých sa nevyžaduje vzdelanie podľa odseku 5, a ak táto fyzická osoba má jednoročnú prax zodpovedajúcu obsahu činnosti v rámci poskytovaného špecializovaného sociálneho poradenstva (§84, ods. 6).* Z textu zákona vidíme, že kvalifikačné nároky na sociálneho poradcu sú pomerne vysoké. Trocha miernejšie požiadavky na kvalifikáciu poradcu si presadili organizácie ľudí so zdravotným postihnutím. Takže platia požiadavky na stredoškolské vzdelanie príslušného zamerania a jednoročná poradenská prax práce s klientom tak, ako je to uvedené v texte vyššie.

Povolenia na vykonávanie sociálneho poradenstva vydané v zmysle Zákona o sociálnej pomoci č. 195/1998 skončili svoju platnosť 31. 12. 2009. Organizácie, ktoré budú chcieť poskytovať **základné** sociálne poradenstvo v zmysle Zákona o sociálnych službách budú musieť požiadať o nový **Zápis do registra VÚC** do 30. 6. 2009.

Organizácia, ktorá bude chcieť poskytovať **špecializované** sociálne poradenstvo v zmysle zákona o sociálnych službách a mala povolenie MPSVR na poskytovanie sociálneho poradenstva a prevencie v zmysle Zákona č.195, bude musieť najneskôr do 30. 6. 2009 požiadať písomne o udelenie akreditácie na odbornú činnosť **Akreditačnú komisiu MPSVR SR (**obsah žiadosti o udelenie akreditácie viď §88-§89-§90**).**

Akreditácia sa podľa zákona č. 448/2008 Z. z. vyžaduje pri realizácii sociálnych služieb na:

- vzdelávací program v oblasti sociálnych služieb zameraný na vykonávanie vybraných pracovných činností a na ďalšie vzdelávanie,
- špecializované sociálne poradenstvo,
- sociálnu rehabilitáciu.

Základné informácie ohľadom činnosti Akreditačnej komisie, podmienky na akreditovanie, ako aj rôzne potrebné tlačivá nájdeme na webovej stránke Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR **www.employment.gov.sk**.

Inou činnosťou v zmysle zákona je **Pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov** definovaná ako odborná činnosť, ktorá sa vykonáva s písomným súhlasom plnoletej fyzickej osoby a je zameraná najmä na:

- poradenstvo pri vybavovaní úradných záležitostí,
- pomoc pri vybavovaní osobných dokladov,
- spisovanie a podávanie písomných podaní, vypisovanie tlačív,
- pomoc pri písomnej komunikácii v úradom styku,
- vybavovanie iných vecí v záujme fyzickej osoby.

4. kapitola

Právna úprava peňažných príspevkov na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia

(Kristián Kovács)

Táto legislatívna norma priamo nesúvisí s výkonom poradenstva, avšak dotýka sa jeho obsahu. Poradca musí ovládať základnú orientáciu v najčastejšie sa opakujúcich problémoch svojich klientov. A medzi ne bezo sporu patria aj peňažné príspevky.

Od 1. 1. 2009 príspevky na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia upravuje zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len zákon č. 447/2008 Z. z.).

Zákon č. 447/2008 Z. z. upravuje právne vzťahy pri poskytovaní peňažných príspevkov na kompenzáciu sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia, právne vzťahy pri vyhotovení preukazu fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím, vyhotovení preukazu fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím so sprievodcom a parkovacieho preukazu pre fyzickú osobu so zdravotným postihnutím.

Cieľom úpravy právnych vzťahov je podpora sociálneho začlenenia fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím do spoločnosti za jej aktívnej účasti pri zachovaní jej ľudskej dôstojnosti za podmienok a v oblastiach ustanovených vyššie uvedeným zákonom.

Kompenzácia sociálneho dôsledku ťažkého zdravotného postihnutia je zmiernenie alebo prekonanie sociálneho dôsledku ťažkého zdravotného postihnutia poskytovaním peňažných príspevkov na kompenzáciu podľa zákona alebo poskytovaním sociálnych služieb podľa zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách. Sociálny dôsledok ťažkého zdravotného postihnutia je znevýhodnenie, ktoré má fyzická osoba z dôvodu jej ťažkého zdravotného postihnutia v porovnaní s fyzickou osobou bez zdravotného postihnutia rovnakého veku, pohlavia a za rovnakých podmienok a ktoré nie je schopná z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia prekonať sama.

Ťažké zdravotné postihnutie je zdravotné postihnutie s mierou funkčnej poruchy najmenej 50 %. Funkčná porucha je nedostatok telesných schopností, zmyslových schopností alebo duševných schopností fyzickej osoby, ktorý z hľadiska predpokladaného vývoja zdravotného postihnutia bude trvať dlhšie ako 12 mesiacov.

Sociálne dôsledky ťažkého zdravotného postihnutia sa kompenzujú v oblasti:

- mobility a orientácie,
- komunikácie,
- zvýšených výdavkov,
- sebaobsluhy.

V oblasti mobility a orientácie sa kompenzuje znížená pohybová schopnosť alebo znížená orientačná schopnosť. Účelom kompenzácie je v tejto oblasti zmierniť alebo prekonať znevýhodnenia v prístupe k veciam osobnej potreby a k stavbám a uľahčiť orientáciu a premiestňovanie sa. Znížená pohybová schopnosť a znížená orientačná schopnosť je obmedzená schopnosť samostatne sa premiestňovať v dôsledku narušenia telesných funkcií, zmyslových funkcií alebo duševných funkcií.

V oblasti komunikácie sa kompenzuje narušená schopnosť komunikácie. Účelom kompenzácie v tejto oblasti je umožniť styk so spoločenským prostredím a sprístupniť informácie. Narušená schopnosť komunikácie je obmedzená schopnosť komunikovať v dôsledku poškodenia alebo straty telesných funkcií, zmyslových funkcií alebo duševných funkcií.

V oblasti zvýšených výdavkov sa kompenzujú:

- zvýšené výdavky na diétne stravovanie,
- zvýšené výdavky súvisiace s hygienou alebo opotrebovaním šatstva, bielizne, obuvi a bytového zariadenia,
- zvýšené výdavky súvisiace so zabezpečením prevádzky osobného motorového vozidla,
- zvýšené výdavky súvisiace so starostlivosťou o psa so špeciálnym výcvikom.

Účelom kompenzácie v tejto oblasti je zmierniť dôsledky pravidelných zvýšených výdavkov spojených s ťažkým zdravotným postihnutím fyzickej osoby.

V oblasti sebaobsluhy sa kompenzuje obmedzená schopnosť sebaobsluhy alebo strata schopnosti sebaobsluhy. Účelom kompenzácie v tejto oblasti je poskytnúť pomoc pri úkonoch sebaobsluhy. Obmedzená schopnosť sebaobsluhy alebo strata schopnosti sebaobsluhy je stav, keď fyzická osoba s ťažkým zdravotným postihnutím v dôsledku poškodenia alebo straty telesných funkcií si sama nemôže zabezpečiť úkony sebaobsluhy, úkony starostlivosti o svoju domácnosť alebo realizovať základné sociálne aktivity.

Posudková činnosť na účely kompenzácie, na účely preukazu a parkovacieho preukazu je lekárska posudková činnosť a sociálna posudková činnosť. Posudkovú činnosť vykonáva posudkový lekár príslušného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, sociálny pracovník príslušného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny a iní prizvaní odborníci najmä z oblasti stavebníctva, architektúry, ergoterapie a pomôcok.

Lekárska posudková činnosť na účely kompenzácie je:

- hodnotenie a posudzovanie zdravotného stavu, jeho zmien a porúch, ktoré podmieňujú zdravotné postihnutie fyzickej osoby,
- určovanie miery funkčnej poruchy,
- posudzovanie sociálnych dôsledkov v oblastiach kompenzácií, ktoré má fyzická osoba v dôsledku ťažkého zdravotného postihnutia v porovnaní s fyzickou osobou bez zdravotného postihnutia,
- posudzovanie jednotlivých druhov odkázanosti fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím,
- posudzovanie fyzickej schopnosti a psychickej schopnosti fyzickej osoby vykonávať opatrovanie,
- posudzovanie fyzickej schopnosti a psychickej schopnosti fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím udeliť písomný súhlas na opatrovanie fyzickou osobou.

Sociálna posudková činnosť na účely kompenzácie je:

- posudzovanie individuálnych predpokladov fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím,
- posudzovanie rodinného prostredia fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím,

- posudzovanie prostredia, ktoré ovplyvňuje začlenenie fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím do spoločnosti,
- posudzovanie všetkých druhov odkázanosti fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím podľa zákona; na účely parkovacieho preukazu sa posudzuje len oblasť mobility a orientácie,
- navrhovanie kompenzácií v jednotlivých oblastiach.

Sociálna posudková činnosť sa vykonáva, ak je fyzická osoba posúdená ako fyzická osoba s ťažkým zdravotným postihnutím.

Na základe lekárskeho posudku (lekárska posudková činnosť) a na základe posudkového záveru (sociálna posudková činnosť) príslušný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny vypracúva komplexný posudok na účely kompenzácie, ktorý obsahuje:

- mieru funkčnej poruchy,
- vyjadrenie, že ide o fyzickú osobu s ťažkým zdravotným postihnutím,
- sociálne dôsledky ťažkého zdravotného postihnutia vo všetkých oblastiach kompenzácie,
- návrh druhu peňažného príspevku na kompenzáciu,
- vyjadrenie, či fyzická osoba s ťažkým zdravotným postihnutím je odkázaná na sprievodcu,
- vyjadrenie, či fyzická osoba s ťažkým zdravotným postihnutím je odkázaná na individuálnu prepravu osobným motorovým vozidlom alebo či má praktickú slepotu alebo úplnú slepotu oboch očí,
- termín opätovného posúdenia zdravotného stavu, ak ho určí posudkový lekár.

Peňažné príspevky na kompenzácie sú:

- peňažný príspevok na osobnú asistenciu – § 20 až § 23 (opakovaný),
- peňažný príspevok na kúpu pomôcky – § 24 až § 31 (jednorazový),
- peňažný príspevok na výcvik používania pomôcky – § 24 až § 31 (jednorazový),
- peňažný príspevok na úpravu pomôcky – § 24 až § 31 (jednorazový),
- peňažný príspevok na opravu pomôcky – § 32 (jednorazový),
- peňažný príspevok na kúpu zdvíhacieho zariadenia – § 33 (jednorazový),
- peňažný príspevok na kúpu osobného motorového vozidla – 34 (jednorazový),
- peňažný príspevok na úpravu osobného motorového vozidla – 35 (jednorazový),
- peňažný príspevok na prepravu – § 36 (opakovaný),
- peňažný príspevok na úpravu bytu – § 37 (jednorazový),
- peňažný príspevok na úpravu rodinného domu – § 37 (jednorazový),
- peňažný príspevok na úpravu garáže – § 37 (jednorazový),
- peňažný príspevok na kompenzáciu zvýšených výdavkov – § 38 (opakovaný),
- peňažný príspevok na opatrovanie – § 39 a § 40 (opakovaný).

Nárok na peňažný príspevok na kompenzáciu a nárok na jeho výplatu vzniká právoplatným rozhodnutím príslušného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny o jeho priznaní, ak zákon neustanovuje inak. Peňažný príspevok na kompenzáciu sa prizná a vypláca od prvého dňa kalendárneho mesiaca, v ktorom sa začalo konanie o peňažnom príspevku na kompenzáciu. Peňažný príspevok na kompenzáciu sa poskytuje za celý kalendárny mesiac, a to aj vtedy, keď podmienky nároku boli splnené len za časť kalendárneho mesiaca. Peňažný príspevok na opatrovanie možno priznať a vyplatiť aj vtedy, ak opatrovaná fyzická osoba zomrela pred vypracovaním komplexného posudku, ktorý mal byť podkladom rozhodnutia o peňažnom príspevku na opatrovanie a ak sa preukáže, že boli splnené podmienky na jeho poskytovanie. Opakovaný peňažný príspevok na kompenzáciu sa vypláca mesačne pozadu.

Peňažný príspevok na kompenzáciu sa vypláca:

- v hotovosti alebo
- bezhotovostným prevodom na žiadosť fyzickej osoby, ktorej sa peňažný príspevok na kompenzáciu priznal, alebo na žiadosť osoby, ktorá je osobitný príjemca:
  - na jej účet v banke alebo v pobočke zahraničnej banky so sídlom na území Slovenskej republiky alebo
  - na účet v banke alebo v pobočke zahraničnej banky so sídlom na území Slovenskej republiky inej osoby, ktorú fyzická osoba, ktorej sa peňažný príspevok na kompenzáciu priznal, alebo osobitný príjemca písomne určí.

Nárok na preukaz vzniká právoplatným rozhodnutím príslušného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny o preukaze alebo právoplatným rozhodnutím príslušného úradu práce sociálnych vecí a rodiny o peňažnom príspevku na kompenzáciu, z ktorých vyplýva, že fyzická osoba je fyzickou osobou s ťažkým zdravotným postihnutím.

Nárok na parkovací preukaz vzniká právoplatným rozhodnutím príslušného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny o parkovacom preukaze, z ktorého vyplýva, že fyzická osoba je fyzickou osobou s ťažkým zdravotným postihnutím odkázanou na individuálnu prepravu osobným motorovým vozidlom, alebo že fyzická osoba s ťažkým zdravotným postihnutím má praktickú slepotu alebo úplnú slepotu oboch očí.

Peňažné príspevky na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia vykonávajú a zabezpečujú:

- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR,
- Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny,
- úrady práce, sociálnych vecí a rodiny.

5. kapitola

Právna úprava sociálneho poistenia vo vzťahu k invalidnému dôchodku.

(Kristián Kovács)

Tak, ako v predošlej kapitole, aj v tejto sa budeme zaoberať témou, ktorá sa u členov pacientských organizácií vyskytuje najčastejšie : sociálnym poistením a invalidným dôchodkom.

Invalidný dôchodok je dôchodková dávka, ktorá sa za podmienok ustanovených zákonom č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov poskytuje z invalidného poistenia. Účelom invalidného dôchodku je zabezpečiť poistencovi príjem v prípade poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť v dôsledku dlhodobo nepriaznivého zdravotného stavu poistenca.

Nárok na invalidný dôchodok má poistenec, ktorý:

- je invalidný
- získal potrebný počet rokov obdobia dôchodkového poistenia a
- ku dňu vzniku invalidity nesplnil podmienky nároku na starobný dôchodok alebo mu nebol priznaný predčasný starobný dôchodok.

Za osobitne stanovených podmienok môže vzniknúť nárok na invalidný dôchodok (tzv. invalidný dôchodok z mladosti) aj fyzickej osobe, ktorá sa stala invalidnou pred dovŕšením veku, v ktorom sa končí povinná školská dochádzka alebo v období, v ktorom je nezaopatreným dieťaťom. Nárok na tento dôchodok vznikne najskôr odo dňa dovŕšenia 18 rokov veku. Po 31. decembri 2007 môže za osobitných podmienok tiež vzniknúť nárok na invalidný dôchodok aj doktorantovi v dennej forme doktorantského štúdia.

Počet rokov obdobia dôchodkového poistenia potrebný na vznik nároku na invalidný dôchodok je:

- menej ako jeden rok, ak ide o poistenca do 20 rokov,
- najmenej jeden rok, ak ide o poistenca vo veku nad 20 rokov do 22 rokov,
- najmenej dva roky, ak ide o poistenca vo veku nad 22 rokov do 24 rokov,
- najmenej tri roky, ak ide o poistenca vo veku nad 24 rokov do 26 rokov,
- najmenej štyri roky, ak ide o poistenca vo veku nad 26 rokov do 28 rokov,
- najmenej päť rokov, ak ide o poistenca vo veku nad 28 rokov.

Potrebný počet rokov sa zisťuje:

- z celého obdobia pred vznikom invalidity, ak ide o poistenca, ktorý nie je starší ako 28 rokov, t. j. má 28 rokov alebo menej ako 28 rokov veku,
- z posledných desiatich rokov pred vznikom invalidity, ak ide o poistenca, ktorý má viac ako 28 rokov veku.

Potrebný počet rokov sa nezisťuje u poistenca, ktorý sa stal invalidný v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania. Na nárok na invalidný dôchodok postačí, ak spĺňa zvyšné dve podmienky nároku, t. j. je invalidný a ku dňu vzniku invalidity nesplnil podmienky nároku na starobný dôchodok alebo mu nebol priznaný predčasný starobný dôchodok.

Žiadateľ o invalidný dôchodok je povinný preukázať skutočnosti rozhodujúce na nárok na invalidný dôchodok a jeho výplatu spôsobom určeným Sociálnou poisťovňou. Žiadosť o priznanie invalidného dôchodku spisuje pobočka Sociálnej poisťovne (ďalej len „pobočka“) príslušná podľa miesta trvalého pobytu žiadateľa.

Tlačivo žiadosti je vyhotovené tak, aby mohlo slúžiť ako podklad na posúdenie nároku na dôchodok a určenie jeho sumy. Žiadosť okrem identifikačných údajov žiadateľa obsahuje ďalšie údaje, ktoré priamo ovplyvňujú nárok a sumu dôchodku. Preto žiadateľ na účely spísania žiadosti o invalidný dôchodok je povinný predložiť doklady preukazujúce všetky potrebné údaje (originály alebo úradne overené kópie), a to z dôvodu zabezpečenia uvedenia pravdivých, platných a presných údajov v žiadosti.

Ide predovšetkým o nasledovné doklady potrebné na spísanie žiadosti o priznanie invalidného dôchodku:

- platný preukaz totožnosti (občiansky preukaz alebo cestovný pas),
- tlačivo Prehliadka zisťovacia – kontrolná, vyplnené a potvrdené ošetrujúcim lekárom žiadateľa,
- doklad o ukončení vzdelania (výučný list, maturitné vysvedčenie, diplom, a podobne) alebo potvrdenie školy odkedy – dokedy trvalo štúdium, ktoré nebolo predpísaným spôsobom ukončené,
- vojenskú knižku alebo doklad vydaný príslušnou vojenskou správou,
- rodné listy detí, prípadne rozhodnutie príslušného orgánu, na základe ktorého bolo dieťa prevzaté do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov a v prípade úmrtia dieťaťa pred dosiahnutím 18. roku veku aj úmrtný list alebo výpis z matriky; ak dieťa bolo v starostlivosti inej osoby alebo ústavu, je potrebné predložiť aj doklad preukazujúci trvanie takéhoto obdobia (len, ak sa žiada o uznanie starostlivosti o dieťa alebo výchovy dieťaťa),
- rozhodnutie Sociálnej poisťovne o dôchodku manžela, ktorému bol dôchodok upravený z dôvodu jediného zdroja príjmu.

Aby nárok na invalidný dôchodok, o ktorého priznanie sa žiada, mohol byť Sociálnou poisťovňou posúdený čo najrýchlejšie, je potrebné údaje uvedené v žiadosti preukázať hodnovernými dokladmi. Žiadosť nedoložená potrebnými dokladmi si vyžaduje dodatočné zisťovanie chýbajúcich údajov, čo má spravidla za následok, že o žiadosti nie je možné včas rozhodnúť.

K žiadosti o invalidný dôchodok musia byť priložené najmä tieto doklady:

- potvrdenie o všetkých obdobiach, v ktorých občan:
  - bol evidovaný v evidencii nezamestnaných občanov hľadajúcich zamestnanie pred 1. januárom 2001
  - poberal podporu v nezamestnanosti v čase od 1. januára 2001 do 31. decembra 2003
- hodnoverný doklad (najmä evidenčný list dôchodkového zabezpečenia, potvrdenie zamestnávateľa, prípadne jeho právneho nástupcu), z ktorého je zrejmé, odkedy – dokedy trvalo zamestnanie
- potvrdenie zamestnávateľa o dobe zamestnania pred 1. májom 1990 v štátoch, s ktorými Slovenská republika nemá uzavretú medzištátnu zmluvu o sociálnom zabezpečení.

Invalidný dôchodok sa vypláca vopred v pravidelných mesačných lehotách, vždy v pravidelne sa opakujúcich výplatných termínoch. Výplatný termín určí každej osobe, ktorej je priznaný dôchodok, Sociálna poisťovňa. Do cudziny, ktorá nie je štátom, na ktorý sa vzťahujú koordinačné nariadenia Európskej únie, sa invalidný dôchodok vypláca pozadu v trojmesačných lehotách vždy až po predložení potvrdenia o žití poberateľa dôchodku. Za istých podmienok možno invalidný dôchodok priznať preddavkovo, a to vtedy, ak poistenec splnil podmienky nároku na invalidný dôchodok, ale ešte pred vydaním rozhodnutia o priznaní invalidného dôchodku je potrebné zistiť niektoré skutočnosti, ktoré sú potrebné na určenie jeho sumy.

Invalidný dôchodok sa môže poukazovať:

- na účet príjemcu dôchodku (pozri príjemca dôchodkovej dávky) v banke alebo v pobočke zahraničnej banky,
- v hotovosti, ak si takýto spôsob poukazovania dôchodku príjemca dôchodku zvolí,
- na účet manžela (manželky) poberateľa dôchodku v banke alebo v pobočke zahraničnej banky, ale len za predpokladu, že o to poberateľ dôchodku písomne požiada, manžel (manželka) ako majiteľ účtu s tým súhlasí a poberateľ dôchodku má v čase poberania dôchodku dispozičné právo k uvedenému účtu,
- prostredníctvom hromadného poukazu do zariadenia sociálnych služieb, ak je poberateľ dôchodku umiestnený v tomto zariadení a nepožiada o iný spôsob poukazovania dôchodku,
- prostredníctvom ústavu na výkon väzby alebo ústavu na výkon trestu odňatia slobody, ak je osoba umiestnená v tomto zariadení.

Poberateľ dôchodku môže Sociálnu poisťovňu požiadať o zmenu spôsobu výplaty dôchodku, pričom výplatu žiadaným spôsobom je Sociálna poisťovňa povinná zabezpečiť najneskôr od výplatného termínu dôchodku splatného v treťom kalendárnom mesiaci nasledujúcom po kalendárnom mesiaci, v ktorom bola žiadosť o zmenu spôsobu výplaty dôchodku Sociálnej poisťovni doručená. Uvedené sa nevzťahuje na osobu umiestnenú v ústave na výkon väzby alebo v ústave na výkon trestu odňatia slobody.

Vznik, respektíve trvanie invalidity posudzuje v rámci dávkového konania posudkový lekár sociálneho poistenia.

Nárok na invalidný dôchodok zanikne dňom nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia súdu, ktorým bol poberateľ invalidného dôchodku právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin, v dôsledku ktorého sa stal invalidným. Nárok na invalidný dôchodok nezaniká uplynutím času. Nárok na invalidný dôchodok a nárok na jeho výplatu zaniká dňom smrti fyzickej osoby, ktorá splnila podmienky nároku na invalidný dôchodok a podmienky nároku na výplatu invalidného dôchodku, ak zákon č. 461/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov neustanovuje inak.

Informácie o dôchodkoch je možné získať na pobočkách Sociálnej poisťovne, na bezplatnej linke 0820 123 123, alebo na **www.socpoist.sk.**

6. kapitola

Evidencia a dokumentácia prípadu

(Eva Mydlíková)

V zásade rozlišujeme **dva druhy evidencie v poradenskom procese**:

1. evidencia poskytnutých informácií
2. evidencia klientov-prípadov-konzultácií poradenského procesu.

Ak k nám klient prichádza so žiadosťou o poskytnutie informácie, resp. o sprostredkovanie získania takejto informácie, nemá zmysel viesť dôkladnejšiu evidenciu. Krátky záznam do písanky, resp. do PC o tom, kto (klient a nemusí byť menovite, ale stačí jeho príslušnosť k istej klientskej skupine, respektíve iný dôležitý identifikačný znak), dátum (deň, hodina), miesto (vaša pracovňa, terén) a typ informácie. Takéto stručné záznamy nám po istom čase (mesiac, štvrťrok, rok) môžu poskytnúť celkom slušný materiál na vypracovanie analýzy poradenskej činnosti, ako aj signalizovať isté sociálne potreby našej klientely. V prípade, že máme klientov, s ktorými sme v dlhodobejšom poradenskom vzťahu, spracovávame si precíznejšie záznamy, o ktorých existencii samozrejme a nevyhnutne oboznámime aj klienta. Forma takýchto záznamov môže byť rôzna. V starších poradenských systémoch (Centrá poradensko-psychologických služieb) sa osvedčili tzv. Záznamové hárky klienta. Tieto sú fyzicky uložené v kartotékach, ku ktorým okrem poradcu nemá nikto iný prístup. V dnešnej dobe si samozrejme môžeme zvoliť modernejší spôsob záznamu, prostredníctvom PC, ale nesmieme zabúdať na jeho zálohovanie a istenie proti ich zneužitiu a poškodeniu. Mechanický – papierový spôsob má aj inú výhodu – k hárku sa dajú prikladať aj jednotlivé iné dokumenty, ktoré s prípadom súvisia (kresby, listy, denníky...). Poradca je priamo zodpovedný za zneužitie informácií, nachádzajúcich sa v hárkoch a teda je zodpovedný aj za ich nedostupnosť iným osobám.

NR SR prijala v máji novelu zákona č.52/1998 Z. z. o ochrane osobných údajov v informačných systémoch, ktorá stanovuje povinnosti prevádzkovateľov informačných systémov a práva občanov pri spracúvaní osobných údajov.

Podľa tohto zákona je prevádzkovateľom informačného systému (§ 3 písm.g) *„... právnická a fyzická osoba alebo iný subjekt, ktorý spracováva osobné údaje, a ktorý zároveň určuje ciele a prostriedky spracúvania.“*

Za osobný údaj sa podľa tohto paragrafu považuje *„...údaj týkajúci sa určitej alebo určiteľnej fyzickej osoby, pričom takouto osobou je osoba, ktorú možno určiť priamo alebo nepriamo, najmä na základe identifikačného čísla alebo na základe jednej alebo viacerých charakteristík alebo znakov, ktoré tvoria jej fyzickú, fyziologickú, psychickú, mentálnu, ekonomickú, kultúrnu alebo sociálnu identitu...“* Z tohto pohľadu je sociálny pracovník tiež prevádzkovateľom informačného systému a zo zákona mu vyplývajú definované povinnosti, ktorými musí chrániť práva svojich klientov. Musíme teda od klienta získať súhlas so spracovaním jeho osobných údajov, definovanie účelu spracovania, postup v prípade nesúhlasu klienta, povinnosti pri ochrane a archivácii, likvidácii, registrácii na štatistickom úrade, pri písomnom spracovaní údajov a podobne. (Spravodaj, 2002).

Optimálny obsah a formu takéhoto záznamového hárku klienta si vytvoríme veľmi pravdepodobne vzhľadom na špecifiká svojej klientely sami, existujú však isté spoločné prvky tohto obsahu, ktorými sú:

1. Meno a priezvisko klienta – toto nám klient, pokiaľ nie je distribuovaný nemusí udať a môžeme ho viesť ako klienta X alebo Y
2. Dátum a miesto narodenia, resp. vek
3. Adresa jeho trvalého bydliska
4. Kontaktná adresa, telefón
5. Dosiahnuté vzdelanie (vedomosti, zručnosti)
6. Profesionálna kariéra
7. Rodinný stav (deti, partner, rodinné zázemie a ich podpora)
8. Sociálne pomery (financie, vlastníctvo, iné podpory, poistenie, sociálne postavenie)
9. Iniciátor návštevy
10. Dátum jeho prvej návštevy (aj jeho motív k návšteve)
11. Problém s ktorým prichádza (trvanie, popis, motivácia na jeho riešenie, postoj klienta k problému, čo už pre jeho vyriešenie urobil, prečo neuspel, akú má stratégiu na jeho vyriešenie, aké si v súvislosti s problémom prežil úspechy a aké neúspechy)
12. Formulácia klientovej objednávky a jeho očakávaní
13. Spolupracujúce inštitúcie a jednotlivci
14. Meno a priezvisko poradcu
15. Použité metódy
16. Záznamy o jednotlivých konzultáciách
17. Vyhodnotenie a záver.

Medzi všeobecne považované ako menej podstatné informácie sa dajú zaradiť také, ktoré hovoria o zdravotnom stave klienta, o jeho svetonázore a hodnotovej orientácii, postojoch klienta, o jeho predstavách, snoch, túžbach a zmyslu života, o jeho záujmoch, trávení voľného času, koníčkoch a dôležitých obdobiach v jeho minulosti, plánoch a očakávaniach do budúcnosti, aktuálnom psychickom stave klienta a podobne.

7. kapitola

Etika v sociálnej práci

(Peter Brnula)

Etika je slovo starogréckeho pôvodu a jeho významom je mrav alebo obyčaj.

Etika bola vždy chápaná ako učenie o morálke a mravoch od antického Grécka v podstate až dodnes. Tému etiky v sociálnej práci možno považovať za aktuálnu a v posledných rokoch sa stáva predmetom odborných diskusií sociálnych pracovníkov.

Profesijná etika sociálnej práce je taktiež založená na dodržiavaní morálky, mravnosti a hodnôt profesie. Možno konštatovať, že profesijná etika je vyjadrená v etickom kódexe profesie. Profesijná etika sociálnej práce je taktiež založená na dodržiavaní morálky, mravnosti a hodnôt profesie. Pričom dodržiavanie profesijnej etiky pri práci so sociálnymi klientmi je veľmi podstatné a dôležité.

Za **hodnoty v sociálnej práci** podľa Řezníčka (1997, s. 29 – 32) možno považovať:

- „rešpektovanie slobodného rozhodovania sa klientov,
- rešpektovanie dôvernosti,
- profesionálne zásady,
- zachovanie sféry pôsobnosti sociálnej práce,
- zodpovednosť voči klientom,
- zodpovednosť voči zamestnávateľovi, obci alebo komunite a profesii".

Všetky hodnoty profesie sociálna práca sa odrážajú v jej etickom kódexe.

Etický kódex sociálnej práce s medzinárodnou platnosťou prijala Medzinárodná federácia sociálnych pracovníkov (IFSW) v roku 1976, a modifikovala ho v roku 2004. Obsahuje všeobecne platné podmienky správania sa sociálneho pracovníka ku klientom, organizácii, kolegom a k profesii. K jeho modifikácii IFSW pristúpila z dôvodu, že neobsahovala etické princípy platné pre dobu, v ktorej žijeme. Nastalo posunutie v princípoch etiky z dôvodov meniacej sa kultúry bytia a života ľudí v dnešnej spoločnosti.

Následne v každej jednotlivej krajine platí vlastný národný etický kódex, ktorý síce je v súčinnosti s týmto medzinárodným, ale upravuje kultúrne špecifickosti každého národa a je rozpracovaný do väčšej hĺbky. Na Slovensku máme taktiež etický kódex sociálnych pracovníkov prijatý Asociáciou sociálnych pracovníkov na Slovensku v roku 1997 (ASPS, 1999, s. 5 – 6). Na rozdiel od iných národných etických kódexov (americký a pod.) je slovenský oveľa stručnejší (2 stranový dokument).

Ak sa prikloníme k hodnotám v sociálnej práci o ktorých píšeme vyššie, jednoznačne musíme hovoriť aj o hodnotách sociálneho pracovníka vykonávajúceho sociálnu prácu vo všeobecnosti s akoukoľvek cieľovou skupinou (klientmi). Sociálny pracovník by mal okrem hodnôt sociálnej práce poznať dokonale:

- svoje vlastné hranice a limity kam dokáže „ísť" a kam už nie,
- jednoznačne by mal vedieť o svojich predsudkoch voči inakosti (rasy, náboženského vyznania a podobne),

- vlastných stereotypoch, či už kultúrnych alebo rodových,
- mal by mať poznatky aj o hodnotách v iných kultúrach respektíve subkultúrach.

Práve hodnoty, ktoré sa týkajú vymedzenia vlastných postojov sociálneho pracovníka môžu prispieť ku skvalitneniu vykonávanej sociálnej práce[2)].

---

2) celý text citovaný a upravený podľa: Brnula, Peter. 2008. Sociálna práca so žiadateľmi o azyl a azylantmi. 1. vyd. Prešov: Pavol Šidelský – Akcent print 2008. 88 s. ISBN 978-80-89295-10-4

Zoznam bibliografických údajov:

1. ASPS. 1999. Informačný spravodaj Asociácie sociálnych pracovníkov na Slovensku. 1999.
2. Gabura, Ján- Mydlíková,Eva a kol.:Vedenie sociálneho prípadu. Bratislava : ASSP, 2004, s.125.ISBN 80-968713-2-3
3. Mydlíková, Eva- Gabura, Ján- Schavel, Milan: Sociálne poradenstvo. Bratislava: ASSP,2002, s. 67, ISBN 80-968713-1-5
4. Řezníček, Ivo. 1997. Metody sociální práce, vyd. 1. Praha : SLON, 1997. 75 s. ISBN 80-85850-00-1
5. Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
6. Vyhláška Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny č. 643/2008 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
7. Zákon č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov
8. Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov
9. Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov
10. Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov
11. www.upsvar.sk - Zoznam kontaktov úradov práce, sociálnych vecí a rodiny
12. www.employment.gov.sk – Akreditačná komisia
13. www.socpoist.sk
14. www.zbierka.sk

PRÍLOHY

1. Adresár úradov práce, sociálnych vecí a rodiny
2. Porovnanie sociálnych služieb podľa starého a nového právneho predpisu
3. Žiadosť žiadateľa o akreditáciu podľa zákona č. 305/2005 Z. z. – právnická osoba
4. Žiadosť žiadateľa o akreditáciu podľa zákona č. 305/2005 Z. z. – fyzická osoba
5. Záznamový hárok klienta
6. Etický kódex

PRÍLOHA 1

Adresár úradov práce, sociálnych vecí a rodiny – orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately

ÚPSVR	Adresa	Tel. číslo	Fax	e-mail
Banská Bystrica	Zvolenská cesta 27, 974 05	048/2441 101	048/4163 057	upsvr_bb@upsvar.sk
Banská Štiavnica	A.T. Sytnianskeho 1180, 969 58	045/2444 101	045/6921 494	upsvr_bs@upsvar.sk
Bardejov	Dlhý rad 17, 085 01	054/2440 101	045/2444 109	upsvr_bj@upsvar.sk
Bratislava	Vazovova 7/A, 816 16	02/20443862	02/204443109	upsvr_ba@upsvar.sk
Brezno	Rázusová 40, 977 01	048/2442 101	048/6117 003	upsvr_br@upsvar.sk
Čadca	Matičné námestie 1617, 022 01	041/2448 859	041/4331 409	upsvr_ca@upsvar.sk
Dolný Kubín	Námestie Slobody 1, 026 01	043/2444 101	043/5810 107	upsvr_dk@upsvar.sk
Dunajská Streda	Ándorská č. 41, 929 48	031/2440 101	031/5904 454	upsvr_ds@upsvar.sk
Galanta	Staničná č. 5, 924 00	031/2444 101	031/7804 598	upsvr_ga@upsvar.sk
Humenné	Kukorelliho 1, 066 70	057/2440 101	057/2440 109	upsvr_he@upsvar.sk
Kežmarok	Dr. Alexandra 61, 060 01	052/2442 124	052/4524 035	upsvr_kk@upsvar.sk
Komárno	Námestie M. R. Štefánika 9, 945 78	035/2443 101	035/7701 675	upsvr_kn@upsvar.sk
Košice	Staničné námestie 9, 040 01	055/2440 101	055/6805 556	upsvr_ke@upsvar.sk
Levice	Ľ. Štúra 53, 934 03	036/2440 101	036/6312 049	upsvr_lv@upsvar.sk
Liptovský Mikuláš	M. Hodžu 30, 031 01	044/2440 101	044/5522 868	upsvr_lm@upsvar.sk
Lučenec	F. Lehára 18, 984 01	047/2440 101	047/4333 743	upsvr_lc@upsvar.sk
Malacky	Záhorácka 60/A, 901 01	034/2444 101	034/7725 058	upsvr_ma@upsvar.sk
Martin	Novomeského 4, 036 01	043/2440 101	043/4135 502	upsvr_mt@upsvar.sk
Michalovce	Ul. Saleziánov č. 1, 071 01	056/2440 101	056/6442 957	upsvr_mi@upsvar.sk
Námestovo	Nám. A. Bernoláka 381/4, 029 01	043/2445 101	043/5523 004	upsvr_no@upsvar.sk
Nitra	Štefánikova treida 88, 949 01	037/2440 101	037/2440 109	upsvr_nr@upsvar.sk
Nové Mesto nad Váhom	Hviezdoslavova 40, 915 01	032/2441 101	032/7435 805	upsvr_nm@upsvar.sk
Nové Zámky	F. Kapisztóryho č. 1, 940 01	035/2440 101	035/6420 728	upsvr_nz@upsvar.sk
Partizánske	Námestie SNP 151/6, 958 01	038/2442 101	038/7493 100	upsvr_pe@upsvar.sk
Pezinok	Moyzesova 2, 902 01	033/2443 101	033/6902 622	upsvr_pk@upsvar.sk
Piešťany	Krajinská cesta 13, 921 28	033/2441 101	033/7740 489	upsvr_pn@upsvar.sk
Poprad	Nábrežie Jána Pavla II. Č. 439/16, 058 01	052/2440 101	052/7163 442	upsvr_pp@upsvar.sk
Považská Bystrica	Centrum 13/17, 017 01	042/2440 101	042/4307 351	upsvr_pb@upsvar.sk
Prešov	Slovenská 87, 080 28	051/2440 101	051/7711 197	upsvr_po@upsvar.sk
Prievidza	Šumperská 1, 971 01	046/2440 101	046/5431 449	upsvr_pd@upsvar.sk
Revúca	Jilemnického 92/36, 050 01	058/4422 012	058/4424 570	upsvr_ra@upsvar.sk
Rimavská Sobota	Čerenčianska 18, 979 01	047/2450 101	047/5632 064	upsvr_rs@upsvar.sk
Rožňava	Šafárikova 112, 048 01	058/2440 101	058/7331288	upsvr_rv@upsvar.sk
Ružomberok	Námestie Slobody 9, 034 05	044/2443 101	044/4327 777	upsvr_rk@upsvar.sk
Senica	Vajanského 17, 905 01	034/2440 101	034/6512 733	upsvr_se@upsvar.sk
Spišská Nová Ves	Odborárov 53, 052 21	053/2440 101	053/4426 140	upsvr_sn@upsvar.sk
Stará Ľubovňa	Farbiarska 57, 064 01	052/2446 101	052/4322 837	upsvr_sl@upsvar.sk
Stropkov	Hlavná 26, 091 01	054/2444 101	054/7423 617	upsvr_sp@upsvar.sk
Topoľčany	Škultétyho 1577/8, 955 01	038/2440 101	038/5367 243	upsvr_to@upsvar.sk
Trebišov	Záborského 1826/8, 075 01	056/2446 101	056/6726 395	upsvr_tv@upsvar.sk
Trenčín	M. R. Štefánika 20, 911 01	032/2440 101	032/6400 233	upsvr_tn@upsvar.sk
Trnava	J. Bottu 4, 917 01	033/2440 101	033/5521 539	upsvr_tt@upsvar.sk
Veľký Krtíš	Madácha č. 2, 990 01	047/2451 101	047/4831 727	upsvr_vk@upsvar.sk
Vranov nad Topľov	Námestie Slobody 5, 093 01	057/2445 101	057/4880 273	upsvr_vt@upsvar.sk
Zvolen	M. R. Štefánika 22, 960 01	045/2440 101	045/5325 157	upsvr_zv@upsvar.sk
Žilina	Hurbanova 16, 010 01	041/2440 101	041/5624 953	upsvr_za@upsvar.sk

PRÍLOHA 2

Porovnanie sociálnych služieb podľa starého a nového právneho predpisu

podľa zákona o sociálnej pomoci (do 31. 12. 2008)	podľa zákona o sociálnych službách (od 01. 01. 2009)
Domov sociálnych služieb pre deti – denný stacionár	Denný stacionár
Domov dôchodcov	Zariadenie pre seniorov
Zariadenie chráneného bývania	Zariadenie podporovaného bývania
Domov sociálnych služieb pre deti – týždenný a celoročný pobyt	Domov sociálnych služieb
Domov sociálnych služieb pre dospelých – týždenný a celoročný pobyt	Domov sociálnych služieb
Domov pre osamelých rodičov	Zariadenie núdzového bývania
Stanica opatrovateľskej služby	Zariadenie dočasnej starostlivosti o deti
Útulok	Útulok
Rehabilitačné stredisko	Rehabilitačné stredisko
Domov – penzión pre dôchodcov	Zariadenie pre seniorov
Klub dôchodcov	Denné centrum
Jedáleň pre dôchodcov	Jedáleň
Stredisko osobnej hygieny	Stredisko osobnej hygieny
Práčovňa	Práčovňa
Zariadenie opatrovateľskej služby	Zariadenie opatrovateľskej služby
	Nocľaháreň
	Domov na polceste
	Nízkoprahové denné centrum
	Nízkoprahové denné centrum pre deti a rodinu
	Špecializované zariadenie
	Integračné centrum
Opatrovateľská služba	Pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa a podpora zosúlaďovania rodinného života a pracovného života, Opatrovateľská služba
Organizovanie spoločného stravovania	
Prepravná služba	Prepravná služba
Sociálna pôžička	
	Pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov
	Sociálna rehabilitácia
	Sprievodcovská služba a predčitateľská služba
	Tlmočnícka služba
	Sprostredkovanie tlmočníckej služby
	Sprostredkovanie osobnej asistencie
	Požičiavanie pomôcok
	Monitorovanie a signalizácia potreby pomoci
	Odľahčovacia služba
	Pomoc pri výkone opatrovníckych práv a povinností

PRÍLOHA 3

Žiadosť žiadateľa o akreditáciu podľa zákona č. 305/2005 Z. z.

Žiadosť žiadateľa o akreditáciu, ktorým je fyzická osoba

Žiadateľ	
Meno, priezvisko, titul	
Rodné číslo	
Miesto trvalého pobytu	
Pracovné zaradenie	

Miesto/miesta výkonu opatrení, metód, techník, postupov

Zodpovedná osoba	
Meno, priezvisko, titul	
Miesto trvalého pobytu	
Pracovné zaradenie	
Dĺžka odbornej praxe	

Opatrenia, metódy, techniky, postupy, na ktoré sa žiada akreditácia	

Osoby, ktoré žiadateľ zamestnáva a ktoré budú metódy techniky a postupy vykonávať priamo s klientmi				
č.	Meno, priezvisko, titul	Prax	Pracovné zaradenie	Miesto trvalého pobytu
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				
Počet príloh (náležitosti podľa § 79 ods. 2 zákona a náležitosti podľa § 10) počet strán	/			

Vyhlásenie:
Vyhlasujem, že údaje uvedené v žiadosti a prílohách sú úplné a správne a že osobné údaje osôb uvedené v žiadosti a prílohách na účely ich ďalšieho spracovania v súvislosti s konaním vo veci akreditácie sú uvedené s ich súhlasom.

V ..... dňa .....

.....
Podpis žiadateľa a odtlačok pečiatky

PRÍLOHA 4

Žiadosť žiadateľa o akreditáciu podľa zákona č. 305/2005 Z. z.

Žiadosť žiadateľa o akreditáciu, ktorým je právnická osoba

Obchodné meno alebo názov :	
Sídlo:	
Právna forma:	
Identifikačné číslo:	

Štatutárny orgán alebo jeho členovia			
č.	Meno priezvisko titul:	Rodné číslo	Miesto trvalého pobytu
1.			
2.			
3.			

Miesto/miesta výkonu opatrení, metód, techník, postupov:

Zodpovedná osoba	
Meno, priezvisko, titul	
Miesto trvalého pobytu	
Pracovné zaradenie	
Dĺžka odbornej praxe	

Opatrenia, metódy, techniky, postupy, na ktoré sa žiada akreditácia	

Osoby, ktoré žiadateľ zamestnáva a ktoré budú metódy, techniky a postupy vykonávať priamo s klientmi				
č.	Meno, priezvisko, titul	Prax	Pracovné zaradenie	Miesto trvalého pobytu
1.				
2.				
3.				
4.				
Počet príloh (náležitosti podľa § 79 ods. 2 zákona a náležitosti podľa § 10) počet strán	/			

Vyhlásenie:
Vyhlasujem, že údaje uvedené v žiadosti a prílohách sú úplné a správne a že osobné údaje osôb uvedené v žiadosti a prílohách na účely ich ďalšieho spracovania v súvislosti s konaním vo veci akreditácie sú uvedené s ich súhlasom.

V ..... dňa .....

.....
Podpis žiadateľa a odtlačok pečiatky

PRÍLOHA 5

Záznamový hárok klienta

Dátum prvej návštevy: Evidenčné číslo : /200

Názov a adresa poradenskej organizácie:

Meno a priezvisko klienta:	**Dátum a miesto narodenia:**
Adresa trvalého bydliska:	**Kontaktná adresa** **Telefón:**
Dosiahnuté vzdelanie: Iné vedomosti: Zručnosti:	**Profesionálna kariéra:**
Rodinný stav: manžel/ka: deti: domácnosť:	**Sociálne pomery celkove :** financie: podpory a štipendiá: poistenie:
Iniciátor prvej návštevy:	**Formulácia klientovej objednávky:**

Problém:
Stručný popis problému:
trvanie:
čo už klient pre problém urobil :

s akými výsledkami:

klientova stratégia riešenia problému:

Spolupracujúce inštitúcie:	**Meno a priezvisko poradcu:**	**Použité metódy:**

Záznamy o jednotlivých konzultáciách a intervenciách

Dátum	Popis intervencie (priebeh, metódy, miesto, čiastkový výsledok)	Účastníci (partneri, inštitúcie, rodina,...)	Podpis

Vyhodnotenie a záver:

PRÍLOHA 6

Etický kódex sociálnych pracovníkov SR

Prijatý Valným zhromaždením ASPS v Žiline, 31. mája 1997

I. Preambula

Sociálna práca je profesia, založená na hodnotách demokracie a ľudských práv.

Sociálni pracovníci sa pri svojej práci riadia Medzinárodným etickým kódexom a inými medzinárodne uznávanými normami a tiež normami, ktoré sami formulujú a prijímajú, aby vytvorili národný rámec svojej činnosti v príslušnom kultúrnom, sociálnom, právnom a ekonomickom kontexte na všetkých úrovniach.

Ich funkcie zahŕňajú:

- Asistovanie ľuďom pri rozvíjaní schopností, ktoré im umožnia vyriešiť ich individuálne alebo kolektívne sociálne problémy.
- Podporu samostatnosti, adaptability a vývoja.
- Podporu spravodlivých sociálnych stratégií, služieb a alternatívnych riešení k existujúcim socio-ekonomickým zdrojom.
- Poskytovanie informácií a zabezpečovanie kontaktov s inštitúciami, ktoré ponúkajú socio-ekonomické zdroje.

Poslaním profesionálnych pracovníkov je podporovať blaho všetkých ľudí a pomáhať im pri realizácii ich možných ašpirácií a tiež rozvíjať a používať vedecké poznatky o ľudských a spoločenských aktivitách i sociálne služby, napĺňať potreby jednotlivcov a skupín v národnom i medzinárodnom meradle a pritom nespúšťať zo zreteľa podporu celkovej sociálnej stratégie.

II. Základné etické princípy v sociálnej práci

1. Normy pre vystupovanie a správanie sa sociálneho pracovníka

A. Vystupovanie. Sociálny pracovník neustále udržiava svoje osobné pracovné správanie a vystupovanie na úrovni vysokého štandardu.

B. Schopnosti a profesionálny rast. Sociálny pracovník sa zo všetkých síl snaží o dosiahnutie a udržanie vysokej profesionality pri výkone svojej práce.

C. Služba. Sociálny pracovník vo svojej práci považuje za prvoradý záväzok slúžiť.

D. Čestnosť. Sociálny pracovník koná v zhode s najvyššími požiadavkami profesionálnej cti.

E. Štúdium a vedecký výskum. Sociálny pracovník, ktorý sa zaoberá štúdiom alebo vedeckým výskumom, sa riadi konvenciami vedeckej práce.

2. Etická zodpovednosť sociálneho pracovníka voči klientom

F. Prvoradosť záujmov klienta. Sociálny pracovník má zodpovednosť v prvom rade voči svojim klientom.

G. Práva klientov. Sociálny pracovník sa zo všetkých síl snaží v čo najväčšej miere podporovať snahu klienta rozhodovať o svojej budúcnosti samostatne.

H. Dôvernosť a mlčanlivosť. Sociálny pracovník rešpektuje klientovo súkromie a zachováva dôvernosť informácií, získaných pri svojej práci.

I. Honoráre. Pri stanovovaní výšky honorára sa musí sociálny pracovník uistiť, že jeho výška je rozumná a poskytnutým službám primeraná a pri rozhodovaní zohľadňuje klientovu finančnú situáciu.

3. Etická zodpovednosť sociálneho pracovníka voči kolegom

J. Slušnosť a zdvorilosť. Sociálny pracovník si váži svojich kolegov a pristupuje k nim s úctou a dôverou.

K. Práca s klientmi kolegov. Povinnosťou sociálneho pracovníka je venovať sa klientom svojich kolegov s najväčšou profesionálnou snahou a citlivosťou.

4. Etická zodpovednosť sociálneho pracovníka voči zamestnávateľom a zamestnávateľským organizáciám

L. Záväzky voči zamestnávateľským organizáciám. Sociálny pracovník pristupuje s vážnosťou k záväzkom voči zamestnávateľským organizáciám.

5. Etická zodpovednosť sociálneho pracovníka voči svojej profesii

M. Udržiavanie cti profesie. Sociálny pracovník udržiava a vyzdvihuje etické hodnoty, odborné poznatky a poslanie svojej profesie.

N. Služba spoločenstvu. Sociálny pracovník napomáha snahe profesionálneho spoločenstva sprístupniť svoje služby čo najširšej verejnosti.

O. Rozvoj poznatkov. Sociálny pracovník sa snaží získavať a rozvíjať odborné poznatky a uplatňovať ich v profesionálnej praxi.

6. Etická zodpovednosť sociálneho pracovníka voči spoločnosti

P. Podpora všeobecného blaha. Sociálny pracovník podporuje všeobecné blaho spoločnosti.

ASPS

Asociácia sociálnych pracovníkov na Slovensku

Máj 1997

Vydala: Liga za duševné zdravie SR, o.z., Ševčenkova 21, 851 01 Bratislava
tel.: 02/6381 5592, fax: 02/6353 7089
e-mail: dusevnez@dusevnez.sk
www.dusevnezdravie.sk

Rok vydania: 2009

Táto publikácia vznikla vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu
v rámci Operačného programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia

ISBN 978 – 80 – 970123 – 2 – 8
EAN 9788097012328

www.esf.gov.sk • www.sia.gov.sk • www.fsr.gov.sk